

**MODERN PROBLEMS OF
MANAGEMENT:
ECONOMICS, EDUCATION,
HEALTH CARE AND
PHARMACY**

**WSPÓŁCZESNE PROBLEMY
ZARZĄDZANIA:
EKONOMIA, EDUKACJA,
OPIEKA ZDROWOTNA I FARMACJA**

The Academy of Management and Administration in Opole, Republic of Poland
Berdyansk State Pedagogical University, Ukraine
The High School of Medicine in Sosnowiec, Republic of Poland
The Institute for Study of Spatial Development, Ukraine
Kazakh National University named after al-Farabi, Almaty,
Republic of Kazakhstan
Kharkiv Medical Academy of Post-graduate Education, Ukraine
Kharkiv National Economic University, Ukraine
Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine
Kharkiv Trade and Economic Institute KNUTE, Ukraine
The National University of Pharmacy, Ukraine
The School of Economics and Management in Public Administration
in Bratislava, Slovak Republic
SI of General and Urgent Surgery Institute named after V.Zaitsev NAMS of
Ukraine
L.T.Malaya Therapy National Institute of NAMS of Ukraine
The University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Vivat Socrates NGO, Ukraine

**MODERN PROBLEMS OF MANAGEMENT:
ECONOMICS, EDUCATION,
HEALTH CARE AND PHARMACY**

Conference Proceedings of the 3rd International Scientific Conference

November 19 – 21, 2015

Opole, Republic of Poland

ISBN 978-83-62683-69-7

Conference Proceedings of the 3rd International Scientific Conference *Modern Problems of Management: Economics, Education, Health Care and Pharmacy* (November 19 – 21, 2015, Opole, Poland). The Academy of Management and Administration in Opole, 2015; ISBN 978-83-62683-69-7 (Paper); pp.92, illus., tabs., bibls.

Reviewers:

E. Beňová – PhD, Associate Professor, Ing., Head of Economics and Finance Department, the School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava, Slovak Republic

N. Sosnyts'ka – DcSc, Professor, Head of Department of Methodics of Teaching Physical and Mathematical sciences and Information Technologies in Education, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk, Ukraine

A. Sipinski – DcSc, Professor, Rector of the High School of Medicine in Sosnowiec, Republic of Poland

Editorial Office:

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu
45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18
tel. 77 402-19-00/01
E-mail: info@poczta.wszia.opole.pl

Publishing House:

© Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu
45-085 Polska, Opole, ul. Niedziałkowskiego 18
tel. 77 402-19-00/01

300 copies

The Conference Proceedings of the 3rd International Scientific Conference *Modern Problems of Management: Economics, Education, Health Care and Pharmacy* includes modern theories, their practical aspects, tools for analyzing and managing complex socio-economic, educational and medical problems of society development, as well as new research directions are presented. Grounded systematic methodological concept and design principles of socio-economic, educational and medical research, taking into account the features of social determinants in constructing models of social systems at various levels, the purpose of which is to substantially increase the efficiency of such systems. Separate attention is paid to the study of the educational and medical, financial and economic instruments of society's development in the spatial coordinate system.

Authors are responsible for content of the materials.

UDC 330.101:614.2:37.061

PROGRAM COMMITTEE

V. Boiko – DcSc, Professor, Head of SI of General and Urgent Surgery Institute named after V.Zaitsev NAMS of Ukraine, Kharkiv, Ukraine

V. Cibákova – CSc, Professor, Ing., Rector of the School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava, Slovak Republic

M. Duczmal – DcSc, Professor, Rector of the Academy of Management and Administration in Opole, Republic of Poland

K. Gurova – PhD, Professor, Director of Kharkiv Trade and Economic Institute KNUTE, Kharkiv, Ukraine

D. Obcowska – Chancellor of the High School of Medicine in Sosnowiec, Republic of Poland

G. Fadiienko – MD, DrSc, Professor, Director of Government Institution «L.T.Malaya Therapy National Institute of NAMS of Ukraine», Kharkiv, Ukraine

V. Zarva – DcSc, Professor, Academician of the Academy of Pedagogical Science, Rector of Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk, Ukraine.

ORGANIZING COMMITTEE

M. Azhazha – PhD, Assistant Professor, Department of Management of Organizations, Zaporizhzhia State Engineering Academy, Ukraine

E. Beňová – PhD, Associate Professor, Ing., Head of Economics and Finance Department, the School of Economics and Management in Public Administration in Bratislava, Slovak Republic

O. Bordousov – PhD, Associate Professor, Department of Economics, Kazakh National University named after al-Farabi, Almaty, Republic of Kazakhstan

A. Bykh – DcSc, Professor, Head of Department of Biomedical Engineering, Kharkiv National University of Radio Electronics, Kharkiv, Ukraine

N. Dubrovina – PhD, Department of Finance, the University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

W. Duczmal – PhD, Vice Rector, the Academy of Management and Administration in Opole, Republic of Poland

V. Foltan – CSc, Professor, Department of Organization and Management in Pharmacy, Faculty of Pharmacy, Comenius University in Bratislava, Slovak Republic

R. Gerrard – PhD, Associate Dean for Undergraduate Programme, Cass Business School of City University, London, United Kingdom

V. Gonda – PhD, Professor, Ing., Deputy Chair of the Department of Economic Theory, the University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

V. Karpenko – DcSc, Professor, Vice-Rector of Kharkiv Medical Academy of Post-graduate Education, Kharkiv, Ukraine

O. Kolesnikova – DcSc, Deputy Director of the Government Institution «L.T.Malaya Therapy National Institute of NAMS of Ukraine», Kharkiv, Ukraine

Yu. Kostin – DcSc, Professor, Head of the Laboratory "Modeling economic processes in the energy sector", Kharkiv National University of Radio Electronics, Kharkiv, Ukraine

A. Kotvytskaya – DcSc, Professor, Vice-Rector of the National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

I. Lyman – DcSc, Professor, Vice-Rector for International Relations, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk, Ukraine

A. Nestorenko – PhD, Secretary of Organizing Committee, Associate Professor, Department of Economics of Enterprises and Economic Theory, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk, Ukraine

T. Nestorenko – PhD, Associate Professor, Department of Economics of Enterprises and Economic Theory, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk, Ukraine

A. Ostenda – PhD, Dean of the Faculty of Architecture, Building and Applied Arts, Katowice School of Technology, Katowice, Republic of Poland

J. Péliová – PhD, Ing., Deputy Dean of the Faculty of the National Economy, the University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

S. Popov – DcSc, Professor, Vice-Rector for Scientific and Educational Work and International Cooperation of the National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

O. Posylkina – DcSc, Professor, Head of Department of Economics of Enterprises, the National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

E. Raevneva – DcSc, Professor, Head of Department of Statistics and Economic Forecasting, Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine

A. Shelest – CSc, Head of the Department of Finance, Kharkiv Trade and Economic Institute KNUTE, Kharkiv, Ukraine

A. Siwiec – Director of the Center for Pediatric named after John Paul II in Sosnowiec, Republic of Poland

S. Śliwa – PhD, Deputy Dean of the Pedagogical Faculty of the Academy of Management and Administration in Opole, Republic of Poland

N. Sosnyts'ka – DcSc, Professor, Head of Department of Methodics of Teaching Physical and Mathematical sciences and Information Technologies in Education, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk, Ukraine

M. Vongrej – PhD, Associate Professor, Department of Economic Theory, the University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

P. Zamiatin – DcSc, Professor of Department of Surgery #1, Kharkiv National Medical University, Ukraine); SI of General and Urgent Surgery Institute named after V.Zaitsev NAMS of Ukraine, Kharkiv, Ukraine

CONTENTS

SECTION 1

CONCEPTS AND MODELS OF MANAGEMENT OF ECONOMIC SUBJECTS ON THE MICRO, MESO AND MACRO LEVELS

Бачурський О. С., Несторенко Т. П. Етичність та раціональність в бізнесі.....	9
Волкова В. В., Огліх В. В., Ніколаєв Т. Г. Моделювання процесу просування на ринок інноваційного продукту підприємства.....	11
Gonda V. Znalostný trojuholník a inovácie.....	13
Горбась И. Н. «Новое лицо» современного менеджера.....	16
Носман F. Risk management – methodological views of risk origin.....	18
Дануца Т. І. Розвиток малого підприємництва за допомогою взаємодії суб'єктів малого бізнесу.....	21
Коваленко Є. В. Модель розвитку корпоративної соціальної відповідальності.....	24
Kharchyshyna O. V. Organisational culture diagnosis.....	26
Несторенко А. В., Пелиова Я. Модель формування індивідуального спроса.....	29
Рыбаченко Д. Э. Особенности управления в американских транснациональных корпорациях в эпоху глобализации.....	32
Ставицька А. А., Куранда А. Ю. Проблеми формування місцевих бюджетів.....	35
Vongrej M. Vzájomné prepojenie prírodných a spoločenských vied: stručné porovnanie výrobného podniku a bunky.....	37

SECTION 2
**THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF ORGANIZATION
AND MANAGEMENT IN EDUCATION SPHERE**

Біницька О. П., Біницька К. М. Теоретико-методологічні засади управління якістю вищої освіти в Україні.....	39
Włońska K. Subjective well-being as an expression of mental health and the key to success in life.....	41
Дарманська І. М. Роль формування управлінської компетентності майбутнього керівника у становленні системи загальної середньої освіти.....	43
Kania S. Związki kompetencji społecznych z systemem wartości młodzieży licealnej – implikacje dla profilaktyki pedagogicznej.....	45
Kowalska D. Aktywne poznawanie świata wyzwaniem dla uczniów i nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej.....	47
Куліченко А. К. Значення дистанційних курсів підвищення кваліфікації для викладача іноземних мов медичного ВНЗ.....	49
Łangowska-Marcinowska K. Upowszechnienie edukacji na poziomie wyższym cechą współczesności.....	52
Матвійчук Л. А. Теоретичні та практичні аспекти модернізації системи навчання закладів післядипломної освіти в умовах інформатизації.....	55
Мирошніченко А. С. Теоретичні аспекти розвитку педагогічної науки в реаліях сучасності.....	57
Нагай І. Д. Рецепція в аспекті літературознавчої адаптації.....	60

Nowak Z. M. Stymulowanie kreatywności studentów metodą projektów.....	64
Olewicz T. Zadania szkoły wyższej w wielokulturowym społeczeństwie wiedzy.....	67
Остоплец И. Ю. Толерантность к неопределенности как интегральное качество субъекта творческого преобразования жизненного пространства.....	69
Пунченко О. П. Качество подготовки специалистов как детерминирующий субфрейм образования.....	72
Strzelczyk-Raduli U. Poziom przygotowania studentów pedagogi i do zawodu nauczyciela.....	74
Śliwa S. Kompetencje nauczyciela-profilaktyka w edukacji wczesnoszkolnej.....	77

SECTION 3

MODERN PROBLEMS AND PROSPECTS OF MANAGEMENT AND DEVELOPMENT OF CLINICAL MEDICINE, HEALTH CARE AND PHARMACY

Czerczarz J. Współczesne problemy niepełnosprawności narządu ruchu.....	80
Кравченко Л. М., Кравченко Н. В. Здоров`я сучасної людини в контексті екологічної безпеки.....	83
Litvinova E. V., Posylkina O. V. Current trends in patenting of nanopharmaceutical innovations.....	86
Высоцкая Е. В., Колесникова Е. В., Замятин П. Н., Дубровина Н. А. Анализ показателей самооценки здоровья населения Украины.....	88

SECTION 1

CONCEPTS AND MODELS OF MANAGEMENT OF ECONOMIC SUBJECTS ON THE MICRO, MESO AND MACRO LEVELS

ЕТИЧНІСТЬ ТА РАЦІОНАЛЬНІСТЬ В БІЗНЕСІ

Бачурський О.С.¹, Несторенко Т.П.²

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

¹ alex_007-13@mail.ru, ² tnestorenko@mail.ru

На думку багатьох дослідників, підсумком науково-технічного прогресу стали масові відкриття в базових науках, залагодження масового комунікативної взаємозв'язку, що впевнено привело до зміни сутності суспільно-фінансових взаємин. Проте відразу з розвитком цивілізації з'являються і труднощі, що супроводжують дані процеси. Зокрема, у фінансовій сфері можна знайти ряд основних проблем, до яких відноситься етика взаємовідносин між підприємствами; підприємствами і державою; підприємствами та покупцями; підприємствами та інвесторами. Всі перераховані вище труднощі відносяться до проблем макроетики. Ці проблеми є взаємопов'язаними, адже з однієї витікає інша, вони ніби взаємодоповнюються та є підґрунтям одна для одної. Але їх також можна розглядати окремо.

В даний час спостерігається напружений процес поєднання проблем функціонування компаній з наслідками їх діяльності, в тому числі і моральними, серед яких вирізняється моральний аспект проблеми контролю «материнськими» корпораціями «дочірніх» підприємств. З одного боку, від дочірньої компанії (філії) потрібна підпорядкованість, виконання вказівок головної фірми. Тобто керівництво дочірньої компанії (філії) має діяти раціонально. З іншого боку, всі ймовірні варіанти ситуації зверху прорахувати часто нереально. Тому підпорядковані фірми зобов'язані виявляти розумну ініціативу, що може бути навіть порушенням прямих вказівок через одержання стратегічної вигоди.

В процесі державного регулювання бізнесу можна визначити три головних напрямки:

регулювання діяльності підприємств з метою забезпечення ефективності економіки (наприклад, антимонопольна політика);

регулювання відносин бізнесу і споживачів;

регулювання дій бізнесу щодо навколишнього середовища за підтримки таких органів, як, наприклад, агентство по охороні навколишнього середовища. Відносини між корпораціями і споживачами визначаються ринком, який об'єднує їх взаємовигідними відносинами.

Дана система відносин буде ефективно діяти за наявності двох критеріїв:

1) якщо покупець отримує достатньо адекватну і вірну інформацію про продукцію для адекватного вибору (тут надзвичайно принциповим нюансом є втілення організаціями власних моральних принципів при рекламуванні своєї продукції);

2) якщо покупець вільний у виборі того, що він бажає придбати.

Підприємства зобов'язані гарантувати збереження власної продукції, підвищувати стандарти контролю якості і робочі властивості продукту. В іншому випадку споживачам доводиться боротися за свої права. У 70-ті роки експеримент розвитку руху споживачів дозволив надати їх розширене трактування. Підприємство також повинно пам'ятати про власну відповідальність перед інвесторами. Справжня практика бізнесу така, що майже всі компанії не налаштовані вирішувати екологічні проблеми, при цьому часто порушуючи моральні та юридичні норми. Замовчування цієї інформації про наслідки шкідливих виробництв для навколишнього середовища, перенесення таких виробництв в країни з нерозвиненим екологічним законодавством, підкуп чиновників, що відповідають за втілення природоохоронних норм, – ось більш відомі способи порушень в даній сфері.

Особливою проблемою ділового життя є проблема національних меншин. В СРСР діяла система допомоги національним меншинам: при вступі до вищих навчальних закладів, при занятті керуючих посад в місцевих органах влади та ін. У США наприкінці 30-тих років велися жорстокі суперечки між тими, хто прагнув до розробки спеціальних програм, покликаних посприяти меншин піднятися по економічним та соціальним сходам, і тими, хто вважав за краще звести державне втручання в даній області до мінімуму. Фірми можуть виділяти квоти для національних меншин – кількісні норми найму на роботу представників таких меншин. Спільно з тим, добровільні квоти викликають вагання з

юридичної точки зору. Фірми не мають права звільняти одних працівників, які мають великий трудовий стаж роботи, лише для того, щоб надати роботу представникам меншин з меншим трудовим стажем.

Таким чином, макроетика – зв'язки серед корпораціями, збір даних про конкурента, між корпораціями і країною, інвесторами, навколишнім середовищем, місцевими громадами.

Подолання макроекономічних труднощів дуже важливі для сучасного ділового життя. В наш час в країнах з розвинутою економікою набув популярності рух споживачів за захист своїх прав. У даний момент вони виступають як єдине ціле. Захист їх прав може проводитися різними методами, а саме публікаціями в газетах, журналах, проведенням консультацій з захисту їх прав, незалежними експертизами продуктів.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ПРОСУВАННЯ НА РИНОК ІННОВАЦІЙНОГО ПРОДУКТУ ПІДПРИЄМСТВА

Волкова В. В.¹, Огліх В. В.², Ніколаєв Т. Г.³

*Дніпропетровський національний університет імені О. Гончара,
м. Дніпропетровськ, Україна*

¹vvv.ek.dnu@i.ua, ²oglih@list.ru, ³nikolaev.ek.dnu@gmail.com

У сучасній економіці інноваційна діяльність є необхідною умовою комерційного успіху підприємств на ринку. Процес впровадження інноваційних продуктів на ринок, його завоювання – це процес дифузії інновацій. На швидкість дифузії можна впливати за допомогою різних маркетингових інструментів, зокрема, реклами. Ефективне використання рекламного бюджету підприємства, оптимізація його розподілу по періодам протягом життєвого циклу інноваційного продукту суттєво впливає на швидкість поширення нового товару на ринку.

За останні півстоліття накопичено досить великий досвід економіко-математичного моделювання процесу поширення інноваційних продуктів на ринку в роботах як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Зокрема моделі дифузії інновацій Е. Роджерса [1], В. Б. Колмановського [2], Ф. Майєра [3], Р. Переса [4], М. Райта [5]. Початком практичного застосування моделей дифузії в маркетингу вважається модель Ф. М. Басса [6]. Модифікації вказаної моделі пов'язані з врахуванням впливу реклами

на швидкість поширення інновації, витрат на рекламу та ефективності проведення рекламної кампанії на швидкість просування нового товару на ринок.

Оцінюючи результати вищезначених досліджень, необхідно підкреслити, що існуючі моделі просування на ринок інноваційного продукту не враховують можливу появу на ринку конкурентного інноваційного продукту, що може замістити вже наявний, та призначені лише для прогнозування динаміки просування нового товару. А моделі розподілу рекламного бюджету по періодах не враховують фази життєвого циклу продукту, динаміку продажу товарів, що є суттєвим недоліком.

Тому актуальною є проблема розробки моделі динаміки продажів нового товару (інновації), що враховує вплив інтенсивності реклами на швидкість його дифузії, а також оптимізації рекламного бюджету підприємства з урахуванням фаз життєвого циклу продукту та наявності на ринку конкурентного продукту.

Мета роботи – використання наукового підходу щодо процесів просування на ринок інноваційного продукту підприємства за допомогою рекламної кампанії на засадах математичного моделювання. З цією метою у роботі досліджено процес просування на ринок інноваційного продукту підприємства та визначено фактори, що суттєво впливають на вказаний процес.

На основі проведеного аналізу побудовано модель задачі просування на ринок інноваційного продукту підприємства за допомогою рекламної кампанії. Функціонал моделі відображає сумарний дисконтований прибуток підприємства від продажу інноваційного продукту протягом життєвого циклу його існування з урахуванням витрат на рекламу. В якості обмежень моделі виступають диференційні рівняння, що описують динаміку у часі продажів самого підприємства та підприємства-конкурента.

Розв'язок задачі відповідно до запропонованої моделі дозволяє визначити такий обсяг витрат на рекламу підприємства з урахуванням періодів життєвого циклу продукту та динаміки обсягів продажів підприємства-конкурента, та надає можливість максимізувати сумарний прибуток підприємства та прискорити проникнення (дифузії) інноваційного продукту на ринок.

До переваг моделі можна віднести: визначення сумарного дисконтованого прибутку підприємства від продажу інноваційного

продукту протягом всього життєвого циклу його існування з урахуванням витрат на рекламу; відображення динаміки продажів підприємства та його конкурентів через коефіцієнти інновації, імітації та перехресного впливу.

Практичну реалізацію моделі здійснено для підприємства, яке випускає на ринок акумулятивні водонагрівачі з системою сонячного теплопостачання. Виконано ряд підготовчих етапів з формування вихідної інформації для розрахунків. Власне задача просування на ринок інноваційного продукту підприємства за допомогою рекламної кампанії згідно з моделлю є задачею оптимального керування, для розв'язання якої застосовано принцип максимуму Понтрягіна [7].

Аналіз отриманих результатів показав, що запропонована модель може бути використана для будь-якого підприємства, що виходить на ринок з інноваційним товаром та планує заохочення покупців за допомогою такого маркетингового інструменту як реклама.

Література

1. Rogers Everett. Diffusion of Innovations / Everett Rogers. – New York: The Free Press, 1995. – 251 с.
2. Колмановский В. Б. О некоторых моделях диффузии инноваций / В. Б. Колмановский // Автоматика и телемеханика. – 1999. – №9. – С. 21-30.
3. Maier Frank H. New product diffusion models in innovation management – a system dynamics perspective / Frank H. Maier // System Dynamics Review. – 1998. – № 4. – P. 285-309.
4. Peres R. Innovation diffusion and new product growth models: a critical review and research directions / R. Peres, E. Muller, V. Mahajan // Research in marketing. – 2010. – № 27. – P. 91-106.
5. Wright M. New product diffusion models in marketing: an assessment of two approaches / M. Wright, D. Charlett // Marketing Bulletin. – 1995. – № 6. – P.32-41.
6. Bass F. A new product growth model for consumer durables / F. Bass // Management Science. – 1969. – №15. – P. 215-227.
7. Милютин А. А. Принцип максимума в оптимальном управлении / А. А. Милютин, А. В. Дмитрук, – М.: Цэми, 2004. – 103 с.

ZNALOSTNÝ TROJUHOĽNÍK A INOVÁCIE

Vladimír Gonda

Ekonomická univerzita v Bratislave, Bratislava, Slovenská republika

vladimir.gonda@euba.sk

Jedným z hlavných trendov v súčasnosti je globálne utváranie ekonomiky založenej na znalostiach, umožňujúcej udržateľný rast a vyššiu konkurenčnú

schopnosť. Medzi najdôležitejšie faktory jej formovania patria vzdelanie, výskum a inovácie. Práve uvedené tri prvky – vzdelávací systém, výskum a inovácie – tvoria tri strany tzv. znalostného trojuholníka (Triangle of Knowledge); ich vzájomné pôsobenie predstavuje hlavnú hybnú silu rozvoja znalostnej ekonomiky.

O rozvoj ekonomiky založenej na znalostiach sa usilujú všetky vyspelé krajiny sveta. Lídri Európskej únie v marci 2000 prijali Lisabonskú stratégiu a v marci 2010 stratégiu Európa 2020 ako jej nástupnícky program. Cieľom týchto strategických dokumentov je vybudovať v EÚ znalostnú ekonomiku, a to predovšetkým cestou podpory vzdelávania, vedeckého výskumu a inovácií. Počínajúc rokom 2006 Európska komisia na každom samite venovanom lisabonskému procesu regulárne zdôrazňovala dôležitosť a rozhodujúci význam znalostného trojuholníka v zabezpečení konkurencieschopnosti Európy.

Nezastupiteľné miesto v rámci lisabonského procesu patrí univerzitám, ktoré sa chápu ako kľúčový faktor v úsilí zvýšiť konkurencieschopnosť a inovácie v európskej ekonomike. Dôležitou úlohou v rozvoji európskeho univerzitného vzdelávania je dnes jeho modernizácia v smere maximálneho využitia intelektuálneho potenciálu, ktorým univerzity disponujú. Je potrebné, aby sa univerzity namiesto tradičného uspokojovania dopytu po vysoko kvalifikovaných odborníkoch orientovali aj na potreby kľúčových inovačných podnikov, pričom nie na ich súčasné požiadavky, ale na ich strategické zámery v budúcnosti. Absolventom škôl už nestačí púha informovanosť; potrebné sú rozvíjajúce sa znalosti, tvorivé schopnosti a pripravenosť na sebarealizáciu. Pre konkurenčnú schopnosť sú absolútne nevyhnutné sklon k inováciám a schopnosť sústavne a nepretržite zvyšovať intelektuálny potenciál [5].

V súčasnosti sa dôraz kladie na rozvoj a podporu tzv. výskumných univerzít, ktorých cieľom má byť príprava vysoko kvalifikovaného ľudského kapitálu na báze súčasného vedeckého výskumu. Na rozdiel od „tradičných“ univerzít, výskumné univerzity fungujú na princípe „znalostného trojuholníka“ ako komplexu vzdelávania, výskumu a inovácií. Táto koncepcia je obsiahnutá aj v dokumentoch bolonského procesu, kde práve univerzity sa nachádzajú na priesečníku systému vzdelávania, vedy (vedeckého výskumu) a inovácií. Univerzita založená na koncepcii znalostného trojuholníka uskutočňuje popri vzdelávaní a výskume aj tretí druh činnosti, ktorý je spojený s tvorbou inovácií. V tejto súvislosti nadobúda na význame systém transferu znalostí¹, ktorý má

¹ Existujú rôzne formy transferu znalostí, ako napríklad spoločné výskumné projekty univerzít a firiem (napr. výskum na zmluvnom základe), práva na duševné vlastníctvo, mobilita

zabezpečiť prenos znalostí od univerzít k externým objednávateľom – podnikom, štátnym a verejným inštitúciám. Transfer znalostí sa v súčasnosti stáva strategickou otázkou – je to potenciálny zdroj financovania výskumu na univerzitách a prostriedok realizácie ekonomického rozvoja [2].

Predpokladom pre väčšiu stimuláciu rastu a zamestnanosti zo strany európskeho vysokoškolského vzdelávania (a zároveň zvýšenia jeho atraktivity na medzinárodnej úrovni) sú úzke a efektívne väzby vzdelávacieho systému na výskum a inovácie. Vzájomne prepojený rozvoj jednotlivých komponentov znalostného trojuholníka má potenciál vytvoriť synergický efekt, umožňujúci mnohonásobne zvýšiť úroveň rozvoja každej jeho súčasti v porovnaní s ich nezávislým rozvojom.

Európska komisia stimuluje investície v oblasti inovácií a znalostného trojuholníka prostredníctvom:

- iniciatív Európskeho inovačného a technologického inštitútu (EIT),
- podpory spolupráce medzi univerzitami a podnikmi,
- podpory podnikateľského sektora,
- podpory výskumných pracovníkov (akcia „Marie Curie-Sklodowska“ [8].

V súčasnosti sa objavujú nové typy spolupráce medzi vzdelávacími inštitúciami, výskumnými organizáciami a podnikmi. Napríklad program *Erasmus +* umožňuje vysokým školám a podnikom spolupracovať formou takých aktivít, ako sú stáže pre študentov v podnikoch, výučba zamestnancov podnikov na partnerskej vysokej škole, odborná príprava akademických pracovníkov v podnikoch, spoločné projekty či zriaďovanie znalostných aliancií. To je prínosné tak pre univerzity, ako aj pre podniky, pretože sa tak vytvárajú dlhodobé partnerstvá [7].

Európska komisia plánuje aj ďalšie opatrenia v oblasti inovácií, ktoré by mali prispieť k ich rýchlejšiemu uplatňovaniu na trhu. Plánuje sa napríklad zakladanie verejno-súkromných inovačných partnerstiev v kľúčových oblastiach riešiacich hlavné spoločenské výzvy, akými sú energetická bezpečnosť, doprava, zmena klímy a efektívnosť zdrojov, zdravie a starnutie, výrobné metódy šetrné k životnému prostrediu, úspora vody a hospodárenie s pôdou /udržateľné poľnohospodárstvo [1]. Tieto partnerstvá by mali skvalitniť výskum a vývoj, skoordinať investície, urýchliť tvorbu noriem a zvýšiť tak dopyt. Európska

študentov a výskumníkov, konzulting, účasť na konferenciách a pod. V 80. a 90. rokoch minulého storočia v krajinách EÚ na báze univerzít bolo vytvorených mnoho organizácií, ktoré sa zaoberali transferom znalostí – vedecké parky, inkubátory. Ich hlavnou úlohou bola pomoc pri transfere akademických znalostí do ekonomiky [2].

komisia poskytne prvotné finančné prostriedky, aby prilákala investície zainteresovaných strán [6]. V záujme posilnenia spolupráce medzi vysokými školami a podnikmi sa majú vytvárať tzv. znalostné aliancie s cieľom vytvoriť nové študijné programy a nové inovatívne spôsoby vzdelávania, vďaka ktorým by sa vyriešil nedostatok inovatívnych zručností absolventov [3].

Literatúra

1. Budúcnosť je v inováciách. 06. 10. 2010. Dostupné na: http://ec.europa.eu/news/science/101006_1_sk.htm
2. GONDA, V.: Znalostný trojuholník. In: Finančná gramotnosť ako súčasť ekonomického vzdelávania. Recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Katedra pedagogiky NHF EU v Bratislave, 3. októbra 2011. ISBN 978-80-225-3249-5.
3. GONDA, V.: Vybrané otázky inovačného rozvoja EÚ a SR v kontexte stratégie Európa 2020 a iniciatívy Inovácia v Únii. In: Economic theory & economic reality. International scientific conference. November 13-14th, Bratislava [elektronický zdroj]. – Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2014. ISBN 978-80-225-3884-8, s. 1-10.
4. Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth. European Commission, Brussels, 3 March 2010.
5. KALINOVSKAJA, T. G. – KOSOLAPOVA, S. A. – PROŠKIN, A. V.: Treugol'nik znaniy kak faktor innovacionnogo razvitiya // Sovremennyye naukojemkiye technologii, 2010, № 10, s. 118 – 120.
6. LIPKOVÁ, Ľ. a kol.: Európska únia. Bratislava: Sprint dva, 2011. ISBN 978-80-89393-33-6.
7. Spolupráce s podniky. Dostupné na: http://ec.europa.eu/education/opportunities/higher-education/business_cs.htm
8. Znalostní trojúhelník a inovace. Dostupné na: http://ec.europa.eu/education/policy/higher-education/knowledge-innovation-triangle_cs.htm

«НОВОЕ ЛИЦО» СОВРЕМЕННОГО МЕНЕДЖЕРА

Горбась И. Н.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,

г. Киев, Украина

gorbasi@ukr.net

Все мы являемся свидетелями и участниками сложных, разнонаправленных трансформаций, происходящих в современном мире. Процесс изменений во всех сферах жизнедеятельности общества необратим и влечет за собой необходимость адаптироваться и формировать новое видение картины нового мира.

Глобализация экономики, ужесточение конкуренции и проактивная позиция потребителя на рынке привели к «управленческо-культурному шоку», а со временем – и сдвигу, сместив, а иногда даже сменив, привычные акценты и приоритеты. Сознание руководителя повернулось от начальника к подчиненному, к инициативе и новаторству, плюрализму и многообразию, социальной ответственности и организационной культуре, демократизации и лидерству вместо подчинения.

Происходит переосмысление ценностей, средств и форм влияния на коллег и подчиненных. Демократизация управления, смягчение административного давления, повышение личной и социальной ответственности персонала в условиях командной работы и коллективного принятия решений, активная инициатива и лидерство, основанное на личном примере руководителя – вот новейшие средства и инструменты эффективного менеджера XXI столетия.

Менеджер сегодня – это не командир или контролер, а стратег, покровитель, консультант, наставник и коллега одновременно. Его работа основана на двустороннем контакте и активных обратных связях с окружающей средой, и в первую очередь – коллегами и подчиненными.

Профессионально-квалификационный потенциал менеджера нового времени зависит не столько от того, что он знает, сколько от того, как он умеет применять эти знания в быстро меняющейся среде и условиях неопределенности. Критическим фактором становятся не столько новые знания, сколько иные личностные навыки, связанные с эффективными коммуникациями, кооперацией и командной работой, мотивацией, открытостью, инновативностью, поисковой ориентацией и обучаемостью.

Помимо высокого профессионализма, необходимыми навыками управления и ведения бизнеса сегодня являются: эффективное коммуницирование, владение техниками выступления, искусство ведения деловых переговоров, управление личным временем, организация личного труда, командное управление и другие компетенции, не относившиеся ранее к управленческим. Кроме обязательных, желаемых и полезных качеств, навыков и умений успешного менеджера, необходимо помнить про ряд дисфункциональных поведенческих шаблонов, приводящих, или могущих привести, к возникновению проблем в управленческой деятельности. Такие личные характеристики включают: черты характера, склонности и предрасположенности человека, тенденции его поведения. Среди наиболее распространенных негативных личностных факторов и

черт характера менеджера следует назвать: зависимость от одобрения окружающих, чрезмерную склонность к спорам, высокомерие, саморекламу, нерешительность, излишнюю эксцентричность, равнодушие, импульсивность, перфекционизм, неприятие риска, непостоянство.

И конечно не следует забывать, и выпускать из виду национальные особенности менеджмента, а значит и самого менеджера, которые определяются геополитическими, национально-культурными, экономико-правовыми, историко-бытовыми и другими особенностями и обстоятельствами.

Подводя итог, можем утверждать: чтобы стать настоящим менеджером нужно учиться на протяжении всей карьеры, а, чтобы стать эффективным менеджером необходимо учиться всю жизнь!

RISK MANAGEMENT – METHODOLOGICAL VIEWS OF RISK ORIGIN

František Hocman

University of Economics in Bratislava, Slovak republic

frantisek.hocman@euba.sk

Concept of risk management is not only an economic category of theoretical completion of unrequired costs, but the general sphere of knowledge and approach differentiated by subjects, with a tendency to strengthen the position of the entity and to competitive an advantage. Using the definition of risk management in our scientific research based on the concept of risk in terms of the hazards of the asset in qualitative and quantitative ranks on all levels of its variability.

Therefore it is necessary to focus attention on risk identification defining effective methods and models that the cost of eliminating will be minimal. The objective of identifying risks is quadruple. It is necessary to identify risk, to implement an objective risk analysis, to assess the reaction of the appropriate and cost-effective process and to evaluate its real impact. Authors Merna and Merna [9] indicate that the risks are not realized integral at every level however. Risk assessment is based on a set of information known at the time of evaluation that shows the timeline. Information may not be consistent at every level, and therefore the possibility of direct application is not possible in order to definite

conclusions. At the same time the implementation of the approved measures is not proportional to the costs of elimination for two reasons: the impacts of risk are consistent with the timeline and the set of information provides only detailed risk assessment but does not provide their clearly identification. Rowe's [11] theory is based on the definition of risk as the possibility of unintended negative consequences of events or activities. This approach is not necessary associated with additional costs, since it is possible for the entity to implement the decision to undergo or avoiding risks. For definition of global risks, the possibility is but improbable. Rescher's research [10] is based on the original concept of risk, which defines the risk as the possibility of occurrence of a negative result. That premise also affects the possibilities of its measurement. Defining its value is based on the method of definition of individual risk components and their combination. If it is possible to subsume weights to individual components of the identified risks, it is necessary to determine the penetration of global and microenvironment. This set brings then more likely targeted measures immediately after the identification of potential risk even at its inception, not only in the course of its implementation. Kaplan and Gerrick [6] scheme out to evaluate the risk values of the three components as essential components of risk. They are composed of three files that contain the structure of the course of the various scenarios or individual course of events. The dimension or severity of the consequences of using common denominators can be measured by the precisely financial definition of price function. The severity of the risk is therefore determined by the general scope of its impact on the likelihood of the transformation of the value of the universal indicator. Its demonstrations are settled on the value of a dimensionless unit, as in the utility function. Correct identification of the selection units as appropriate benchmarks to measure the impact affects the scope of the objective function. This function must represent diverse risks in the global environment through the expression of the macro and micro levels.

Risk management. Evaluation of the microeconomic and macroeconomic risks identifies and summarizes risk analysis. It consists of a process of integral partial comparative studies to assess the partial impacts related to the degree of risk exposure. The result of analysis is estimation of needs of protective measures in nominal value for their implementation. The disadvantage is specific risk assessment, because is determined by the degree of threat using only the ex-post procedure. Evaluates the factors for a given states of nature extrapolating data from the historical data series, and also compares them with a

set of factors on the course of the target area in any given situation and target groups. The result is a summary of the entity's vulnerability that depends on the level of the circulation and intensity of action. The vulnerability of the entity can be defined in three lines: consequences of geographic impact; aspects of protectionism of the entity; factors states of previous protection mechanisms and their evaluation.

The conceptual framework is thus based not only on legal framework but also on the principles for risk assessment defined for the actual time line and for the geographic termination. Using the method of risk measurement is therefore not important independent data collection and data series, but also:

1. Process of the collected information, preparation and evaluation of input data;
2. Verification of the hypothesis based on available traditional instruments;
3. Analysis of the results of the test information;
4. Geographic termination and degree of openness of an economy;
5. Risk analysis (assessment of global risks, identifying the risk factors);
6. Monitoring of risk exposure;
7. The cost of monitoring and eliminating risks;
8. Long-term conceptual plan to eliminate the monitored risk factors.

The main criterion of the risk division was the possibility of a methodological view of the origin of factors which act on the origin of risks, influence it during its existence, and determine the factors which eliminate its influence. Most of the factors should be directly or indirectly quantifiable. Risk exposure in recent history proved that there is not necessary to focus on risk management at a time when the risk is realized on a given subject, but it is necessary to focus on the period of time when there are signs of pronounced risks, either directly or realized. Risk is manifested by non-structured activity based on various factors: good sense, knowledge, experiences, instinct, or subjective factors. Theory and practice offer a whole series of approaches and particular interpretations which unfold from the place of origin, the purpose and environment of the assumed usage. During the time period, when the risk is realized, the cost of elimination is much higher. Therefore it is necessary to focus attention on risk identification defining effective methods and models that the cost of eliminating will be minimal. It is necessary to identify risk, to implement an objective risk analysis, to assess the reaction of the appropriate and cost-effective process and to evaluate its real impact.

References

- [1] Flanagan, R., Norman, G., Risk Management and Construction, Blackwell, Oxford, UK, 1993, pp 84-93.
- [2] Gertler, L., Roles and uses of risk-free assets. In SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA: Slovakia, vol. 1/issue 1, pp 246-254, 2013.
- [3] Hamilton D.T., Cantor R., Measuring Corporate Default Rates, Moody's Special Comment, New York, USA, 2006, pp 6-7.
- [4] Hussey C.G., Brown, J.W., Cast-steel, by crucible and open hearth processes – Pittsburgh, USA. 2009, pp 14-15.
- [5] Kahkonen, K., Artto, K.A., Managing Risk in Projects: Institutional risk management. E&FN Spon, London, UK, 1997, pp 136-142.
- [6] Kaplan, L., Gerrick, G., On the Quantitative Definition of Risk. Risk Analysis, USA, pp 4-6, 1981.
- [7] Knight, F. H., Risk, uncertainty and profit. Chicago: Univ. of Chicago Pr., USA, 1921, pp 19-21.
- [8] Kušnířová J., The global crisis and its impacts on business in EU countries – European journal of transformation studies. – Tbilisi: Europe Our House, 2013, pp 11-25.
- [9] Merna, A., Merna T., Development of a Model for Risk Management at Corporate, Strategic Business and Project Levels. Journal of Structured and Project Finance, USA, 2004, Vol. 10, No. 1, pp. 79-85, 2004.
- [10] Rescher, N., Risk: A philosophical Introduction to the Theory of Risk Evaluation and Management. University Press of America, Lanham, MD., USA, 1983, pp 10-15;
- [11] Rowe, W.D., An Anatomy of Risk. John Wiley & Sons. USA, 1977, pp 25-28;
- [12] Sivák R., Willet K., Čaplánová A., Pricing mechanisms for cap and trade policies: computer-assisted smart markets for air quality. Journal of environmental planning and management, London, vol. 58, No. 8, pp. 12, 2014.

РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЗА ДОПОМОГОЮ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Дануца Т. І.

*Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна
tanya_danutsa@ukr.net*

Проблема функціонування малого бізнесу в неусталених господарських системах є надзвичайно важливою. У зв'язку з наявністю таких чинників, як складна політична ситуація, суперечливе та неоднозначне законодавство, високе податкове навантаження та, як наслідок, значна тінізація економіки, питання про те, чи існує можливість для розвитку та ефективного функціонування малого підприємництва в Україні, набуває достатньої актуальності.

Розглянемо розвиток малого підприємства (МП) на основі таких теоретико-концептуальних складових (ТКС):

ТКС1. Стратегія прийняття рішення суб'єкта підприємства.

ТКС2. Вхідні ресурси МП (вихідні ресурси).

ТКС3. Взаємодія з постачальниками МП.

ТКС4. Розташування МП при його розширенні.

ТКС5. Реклама.

ТКС6. Креативні ідеї (акції, розіграші тощо)

ТКС7. Застосування WEB-технологій для МП.

Нехай під розвитком МП ми будемо розглядати покращення хоча б однієї із запропонованих ТКС за умови не погіршення іншої. Нашим завданням є розробка цілісного комплексу економіко-математичних моделей, що забезпечить розвиток МП на основі взаємодії в сфері послуг.

Опишемо детальніше деякі з ТКС.

ТКС1. Відомо, що оптимальна стратегія прийняття рішень за певних умов є запорукою успішного ведення будь-якого бізнесу. Та в неусталених економічних умовах оптимальну стратегію скласти не завжди є просто. Тому пропонується розглянути модель стратегії прийняття рішень суб'єкта малого бізнесу.

Побудуємо модель з дискретним часом $N=1,2,3\dots n$. Нехай для кожного $n \in N$ визначений набір економічних ситуацій

$$(q_1, \dots, q_{i(n)}) \equiv \vec{q}_n \quad (1)$$

і набір ймовірностей \vec{p}_n , де $p_{i(n)}$ – ймовірність настання економічної ситуації $q_{i(n)}$. Зауважимо, що ми знаходимося в неусталених економічних умовах, тому для різних n множини \vec{q}_n можуть не співпадати, так само і ймовірності \vec{p}_n можуть бути різні.

Припускаємо, що на кожному кроці (момент часу) n керівнику необхідно прийняти деяке рішення. Множину альтернатив на n -тому кроці позначатимемо

$$(\Delta_1, \dots, \Delta_{k(n)}) \equiv \vec{\Delta}_n \quad (2)$$

Причому $\vec{\Delta}_n$ залежить від δ_{n-1} рішення, яке обрав керівник на попередньому кроці, та від економічної ситуації q_n , яка склалась на n – тому кроці. Тобто множина можливих рішень керівника на n – тому кроці залежить від того, яке рішення він прийняв на $n-1$ – тому кроці та від економічної ситуації на n -тому кроці.

Нехай на кожному кроці n визначена функція $F_n : \vec{\Delta}_n \times \vec{q}_n \rightarrow R$ – функція корисності. Тоді δ_n – це вибір, при якому досягається максимум F

при фіксованому q_{n_i} . Тобто в момент прийняття рішення економічна ситуація відома.

Зауважимо, що ми вважатимемо \bar{q}_n і \bar{q}_m різними, хоча деякі економічні ситуації можуть бути елементом як \bar{q}_n так і \bar{q}_m . Тому, що в різний період часу однакові економічні ситуації можуть давати різні наслідки для підприємства.

У зв'язку з великим проміжком часу і великою кількістю рішень, котрі необхідно зробити керівнику, стратегія, що складається з оптимального рішення на кожному кроці не завжди є оптимальною. Так як деколи необхідно зробити «крок назад», щоб потім зробити «два кроки вперед».

Пропонуємо таку модель стратегії суб'єкта малого бізнесу для визначення оптимального рішення задачі:

Послідовність $(\delta_n, q_{i(n)}, p_{i(n)})$ назвемо допустимою, якщо для всіх n справджується $\delta_n \in \Delta_n$ за умови що на $n-1$ -ому кроці було прийняте рішення δ_{n-1} .

Множину таких послідовностей позначимо A . Множина A є скінчена, тому можна записати $A = a_1, \dots, a_s$, де $a_k = (a_{k,1}, \dots, a_{k,n})$, $k = \overline{1, s}$.

Визначимо функцію $\Phi : A \rightarrow R^n$ таким чином: $\Phi(a_k) = (F_1(a_{k,1}), \dots, F_n(a_{k,n}))$.

Задамо на R^n частковий порядок $a \succ b$, якщо виконується:

$$\sum_{k=1}^n a_k \geq \sum_{k=1}^n b_k, \quad (3)$$

де $a = (a_1, \dots, a_n) \in R^n$; $b = (b_1, \dots, b_n) \in R^n$.

Тоді оптимальною стратегією буде розв'язок задачі максимізації функції Φ відносно порядку \succ .

Зауважимо, що функція Φ є неперервною на A , так як A – скінчений дискретний простір.

Множина A є компактна. Тоді за теоремою Вейерштрасса функція Φ набуває на множині A найбільшого і найменшого значення [1, с.150]. Тому існує розв'язок цієї задачі.

Надалі пропонується розглянути інші теоретико-концептуальні складові розвитку малого підприємництва.

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Коваленко Є. В.

Сумський державний університет, м. Суми, Україна

kovalenko@econ.sumdu.edu.ua

Динамічний характер і спрямування цінностей, що панують у суспільстві і формують систему цінностей окремого індивіда, соціуму в цілому, державних інституцій, органів влади і місцевого самоврядування, є основою соціальної відповідальності і визначають її особливості на державному рівні, що призводить до використання тих чи інших національних моделей. Тобто соціальна відповідальність у будь-якому випадку є пов'язаною «із суспільними цінностями, що детермінують діяльність та поведінку всіх учасників соціальних дій» [1].

В практичному аспекті у складі КСВ прийнято виділяти внутрішню та зовнішню складову. Так, Європейська Комісія до складу зовнішньої КСВ відносить такі напрями: співпраця з місцевими громадами; взаємини з бізнес партнерами, постачальниками і споживачами; дотримання прав людини в бізнес діяльності; глобальні екологічні проблеми; а до внутрішніх: управління людськими ресурсами; охорона здоров'я та безпека праці; адаптація до змін; управління впливами на довкілля та використання природних ресурсів [2].

Дослідник Л. В. Левковська зазначає, що найбільш доцільно проводити дослідження корпоративної соціальної відповідальності з інструментальної, етичної та політичної позиції, а також з точки зору соціальних вимог [3]. Інтегральний ефект від комбінування даних підходів знаходить своє вираження, на думку Л. В. Левковської, у побудові трьохрівневої моделі корпоративної соціальної відповідальності: 1 рівень – соціальна відповідальність як соціальне зобов'язання, 2 рівень – соціальна відповідальність як соціальні норми та очікування, 3 рівень – соціальна відповідальність як соціальна чутливість. В цілому поділяючи даний підхід ми вважаємо, що дана модель не у достатній мірі враховує той тиск, який чинять на організацію стейкхолдери різних груп, змушуючи організацію змінювати свою поведінку. У зв'язку із цим пропонуємо для опису процесу розвитку корпоративної соціальної відповідальності використовувати чотирирівневу модель, яка чітко демонструє еволюцію від нав'язаного

зовні зобов'язання до добровільно прийнятого рішення на основі етичних норм і ціннісної орієнтації організації.

Відповідно до запропонованої моделі розвиток корпоративної відповідальності передбачає поступовий перехід від виконання суто юридичних зобов'язань, чітко регламентованих міжнародним та національним правом або рішеннями місцевих органів влади і самоврядування до добровільної превентивної діяльності. Так, на першому рівні корпоративна соціальна відповідальність виступає як соціальне зобов'язання перед суспільством дотримуватись правових норм (виступаючи для зацікавлених сторін надійним партнером) і вести ефективну економічну діяльність (що буде створювати умови для виконання підприємством своїх фінансових зобов'язань перед стейкхолдерами і визначати його статус як надійного партнера).

На другому рівні корпоративна соціальна відповідальність виступає як необхідна норма, дотримання якої дає підприємству можливість доступу до певних ринків, співпраці з певними ринковими контрагентами, створює початкові умови для формування позитивного іміджу компанії у суспільстві. На другому рівні соціальна відповідальність виступає, по суті, реакцією організації на вимоги різних груп стейкхолдерів. Цей рівень передбачає прийняття підприємством добровільного рішення впровадження соціальної відповідальності у діяльність компанії, але навколишнє середовище прямого впливу чинить на підприємство значний тиск, вимагаючи від його прийняти на себе певні додаткові добровільні зобов'язання. Тиск зовнішнього середовища проявляється через відмову в укладанні угод купівлі-продажу, обмеженні доступу на ринки збуту, проведення акцій протесту, бойкотування товарів, що, в кінцевому випадку, змушує підприємство відреагувати на вимоги зацікавлених сторін і прийняти на себе певний обсяг соціальної відповідальності.

На третьому рівні соціальна відповідальність утворюється у вигляді позитивних реакцій організації на соціальні очікування. На цьому рівні основна увага зосереджується на добровільній ініціативі підприємства брати участь у вирішенні соціальних та екологічних проблем внутрішнього характеру або у масштабах регіону, держави, світу. Третій рівень передбачає, що підприємство обирає один або декілька напрямів соціально відповідальної діяльності, прямо, опосередковано пов'язаних або взагалі не пов'язаних з бізнесом організації, і на добровільній основі здійснює певні ініціативи понад обсяг, який був необхідним і обов'язковим на

першому та другому рівнях. Третій рівень соціальної відповідальності передбачає, що організація чітко усвідомлює прямі та опосередковані наслідки своєї діяльності (реальні або потенційні) для суспільства і зовнішнього середовища та робить все можливе, щоб їх мінімізувати.

На четвертому рівні соціальна відповідальність визначається як соціальна емпатія. На цьому рівні соціальна відповідальність реалізується через добровільну участь організації у розв'язанні проблем у соціальній, екологічній та економічній сферах суспільства, які не мають безпосереднього зв'язку із наслідками діяльності підприємства.

Література

1. Савченко І. Г. Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 / І. Г. Савченко ; Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Х., 2007. – 18 с.

2. Communication from the Commission concerning Corporate Social Responsibility: A business contribution to Sustainable Development 02/07/2002 http://ec.europa.eu/employment_social/soc-dial/csr/csr2002_col_en.pdf.

3. Левковська Л. В. Формування корпоративного управління сталим регіональним розвитком України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / Л. В. Левковська; НАН України, ДУ "Ін-т економіки природокористування та сталого розв. НАН України". – К., 2011. – 41 с.

ORGANISATIONAL CULTURE DIAGNOSIS

Olena Kharchyshyna

National Aviation University, Kyiv, Ukraine

Olena.Kharchyshyna@gmail.com

Management of organizational culture is impossible without a full assessment of the actual state at a particular company, realization of a generalized assessment of the state of organizational culture of enterprises of individual industries and regions. The following factors complicate conducting such an assessment: 1) diversity of the phenomenon of organizational culture and its individual components; 2) the complexity of the quantitative evaluation of certain qualitative elements of organizational culture; 3) the peculiarities of formation of the organizational culture of a particular company; 4) lack of direct dependence of financial effectiveness of the company from the characteristics of the organizational culture. Also the quantitative relation between the qualitative characteristics of the organizational culture and economic performance of the enterprise, between expenditure on formation of organizational culture with the

desired quantities and effective indicators of the enterprise is understudied.

Methodological approaches of organizational culture diagnosis can be divided into three groups: 1) holistic, which makes provision for deep immersion of the researcher into the culture of organization, while the researcher is acting as concerned observer, trying to feel as an employee of the company studied; 2) linguistic (or metaphorical), which provides the study of organizational culture based on content analysis of documentation, accounts, and study the peculiarities of the language of the so-called organizational folklore); 3) quantitative, in which various methods of economic research, including sociological are used. The most well-known among domestic researchers and practitioners is a technique OCAI, written by K. Cameron and R. Quinn. However, the question is whether this method is appropriate to the conditions of domestic enterprises remains open. We believe that for the purposes of economic study the use of a holistic strategy is not enough, although some experts emphasize it as the uniquely most important way to study the organizational culture. We consider that the best optimum alternative is using a quantitative approach, in combination with the linguistic or holistic method in order to obtain more understanding of the features of the organizational culture of the company studied. Let us consider those methods that are most familiar and suitable for using: E. Shane's method, the method OCAI by K. Cameron and R. Quinn, D. Denison's method.

E. Shane's method of clinical examination is conducted by the outside consultant who acts as a concerned observer, communicates with the employees of the organization and assesses all socio-cultural processes of the enterprise. The results of observations are supplemented by content analysis of certain internal documents. The research is conducted in an arbitrary manner, which is determined by the characteristics of organization and purposes of diagnosis. E. Shane considers quantitative diagnostic methods being not reliable and adequate for such an object of research as organizational culture. Not focusing on the problem of ensuring the reliability of the data for this method of diagnosis, we note that this method of research is extremely time consuming, requires much time and involves the use of external consultants only, and therefore has a high value. Model OSAI is the most common and very simple in use. According to this model typology is based on the determination of the direction of organization's orientate

The method OCAI by K. Cameron and R. Quinn is based on a questionnaire, which includes assessment of the organizational culture by 6

parameters, the diagnosis is made from 2 perspectives: actual and desired business situation. The evaluation procedure and interpretation of results is made by a precise program, on basis of derived average indices the profile of corporate culture is constructed, and it reflects the degree of display of each of the four possible types of culture: clan, adhocratical, hierarchical, market.

OCAI method has more opportunities in comparison with the methods of clinical research by E. Shane, it has a number of significant benefits, but not without drawbacks. In other words, the method OCAI answers the question: how does the culture of this company differ from others? What are the most important characteristics of the indices of the particular organization? But it does not answer the question: how does culture affect the economic effectiveness of this very organization? What is the general level of organizational culture of this enterprise? What elements of organizational culture should be developed and how? Therefore, we believe that the method of K. Cameron and R. Quinn can be used in the practice in the process of rapid assessment of organizational culture. However, the OSAI method does not answer many questions that should be investigated in the process of study of the phenomenon of organizational culture enterprise, and therefore does not satisfy the needs of economic diagnosis.

D. Denison's method is focused on determining the degree of display of the individual parameters of organizational culture and benchmarking. The study is performed with the help of a questionnaire; on the basis of the received results 12 indexes of organizational culture are settled. D. Denison's method is built by using the scale of competing values developed by K. Cameron and R. Quinn. Within this scale D. Denison identifies four displays of organizational culture – mission, stability, degree of involvement in the indices of the organization, adaptability that have an influence on organizational effectiveness. Each of the four culture displays can be characterized by three parameters, so the organizational culture by J. Denison can be described by 12 indexes. The main difference of this method from the previous one – is the use of a larger number of parameters, estimation not in terms of the type of culture but as the display of some of its characteristics, so that's why this method has much more advantages. To improve the objectivity of evaluations the author of this method compares its results with indicators of effectiveness, on which organizational culture makes the biggest impact: profitability of invested capital, profitability of assets, the level and rate of growth in sales, market share, degree of novelty of product, quality, the level of satisfaction of employees.

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ИНДИВИДУАЛЬНОГО СПРОСА

Несторенко А. В.¹, Пелиова Я.²

¹ Бердянський державний педагогічний університет, г. Бердянск, Україна

² Экономический университет в Братиславе, Словацкая Республика

¹ anestorenko@mail.ru, ² peliova@euba.sk

Теория спроса индивидуального потребителя основана во второй половине XIX в. и представлена в работах Г. Госсена, У. Джевонса, К. Менгера и Л. Вальраса [1]. Современная теория индивидуального спроса имеет строгий математический характер, но, в основном, описывается статическими моделями [2].

В работе предлагаются динамические модели формирования индивидуального спроса рационального потребителя, в которых определяются условия принятия решения о приобретении или отказе от приобретения товара.

Предполагается, что это решение от времени эксплуатации товара (горизонта планирования) (T), цены товара (p), потери потребителя в день от отсутствия товара (A), прибыли потребителя в день при наличии товара (B), относительной процентной ставки в день (r).

Ситуация 1. При отсутствии товара потребитель несет затраты A € в день.

Определим условия, при которых потребитель приобретет товар (возникнет индивидуальный спрос).

При отказе от приобретения товара, на момент окончания времени эксплуатации товара T потребитель будет иметь сумму, равную

$$f(T) = p(1+r)^T - A(1+r)^{T-1} - \dots - A = p + \frac{rp - A}{r}((1+r)^T - 1) \quad (1)$$

В случае приобретения товара, на момент окончания времени эксплуатации товара T потребитель будет иметь сумму равную

$$g(T) = 0 \quad (2)$$

Разница равна

$$\varphi(T) = f(T) - g(T) = p + \frac{rp - A}{r}((1+r)^T - 1) \quad (3)$$

I) При $A \leq rp$ функция (3) не убывает. Следовательно, рациональный потребитель откажется от покупки товара (рис.1).

II) При $A > rp$ функция (3) убывает.

Если горизонт планирования использования товара ограничен сроком его эксплуатации и функция (3) неотрицательная

$(T \leq \frac{\ln \frac{A}{A-rp}}{\ln(1+r)} \approx \frac{p}{A-rp})$, потребитель откажется от его покупки (рис.1).

В противном случае, потребитель примет решение о приобретении товара, не откладывая его на время t_0 , так как

$$\varphi(t_0 + T) = p + \frac{rp - A}{r}((1+r)^{t_0+T} - 1) < \varphi(T) = p + \frac{rp - A}{r}((1+r)^T - 1).$$

III) Если функция (3) принимает отрицательные значения

$(T > \frac{\ln \frac{A}{A-rp}}{\ln(1+r)} \approx \frac{p}{A-rp})$, рациональный потребитель принимает решение о покупке товара (рис.1).

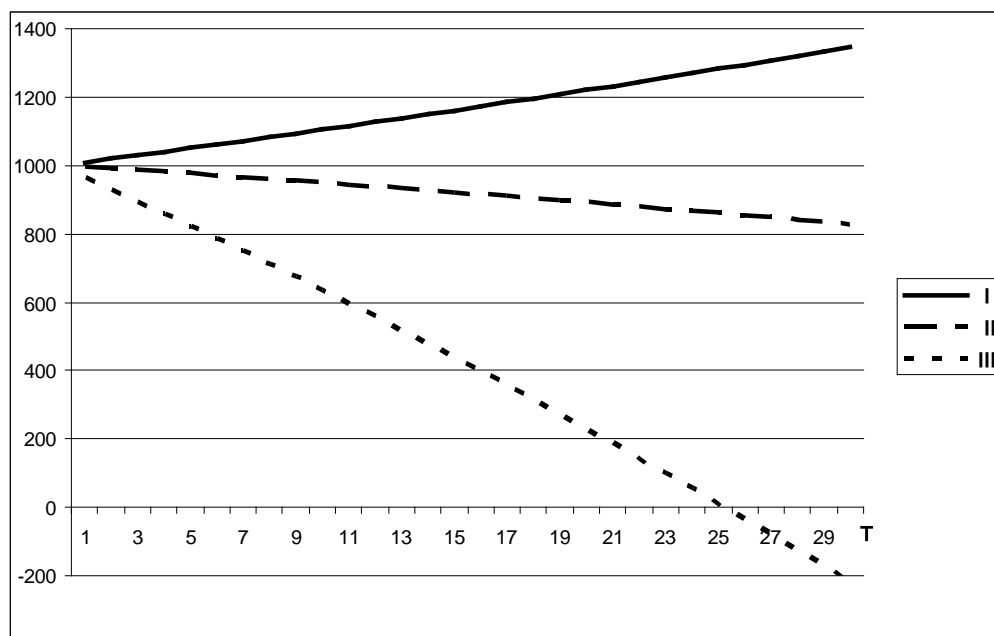

Рис.1 Значения функции φ(T) при условиях I, II, III.

Ситуация 2. При наличии товара потребитель зарабатывает $B \text{ €}$ в день.

Определим условия, при которых потребитель приобретет товар (возникнет индивидуальный спрос).

При отказе от приобретения товара, на момент окончания времени эксплуатации товара T потребитель будет иметь сумму равную

$$f(T) = p(1+r)^T \tag{4}$$

В случае приобретения товара, на момент окончания времени эксплуатации товара T потребитель будет иметь сумму, равную

$$g(T) = B(1+r)^{T-1} + \dots + B = \frac{B}{r}((1+r)^T - 1) \quad (5)$$

Разница равна

$$\varphi(T) = f(T) - g(T) = p + \frac{rp - B}{r}((1+r)^T - 1) \quad (6)$$

Так как функция (6) аналогична функции (3), условия принятия решения о приобретении (отказе от приобретения) товара идентичные.

Ситуация 3. При отсутствии товара потребитель несет затраты A € в день, при наличии товара потребитель зарабатывает B € в день.

Определим условия, при которых потребитель приобретет товар (возникнет индивидуальный спрос).

При отказе от приобретения товара на момент окончания времени эксплуатации товара T потребитель будет иметь сумму, равную

$$f(T) = p(1+r)^T - A(1+r)^{T-1} - \dots - A = p + \frac{rp - A}{r}((1+r)^T - 1) \quad (7)$$

В случае приобретения товара на момент окончания времени эксплуатации товара T потребитель будет иметь сумму, равную

$$g(T) = B(1+r)^{T-1} + \dots + B = \frac{B}{r}((1+r)^T - 1) \quad (8)$$

Разница равна

$$\varphi(T) = f(T) - g(T) = p + \frac{rp - A - B}{r}((1+r)^T - 1) \quad (9)$$

Так как функция (6) аналогична функции (3), условия принятия решения о приобретении (отказе от приобретения) товара идентичны.

Следовательно, не только изменение управляемого продавцом параметра p , но и изменение неуправляемых параметров A , B , r , T может привести к изменению индивидуального спроса.

Литература

1. A. Mas-Colell, M. Whinston, J. Green Microeconomic Theory. N.Y.: Oxford University Press, 1995.
2. Горбунов В. К. Математическая модель потребительского спроса: Теория и прикладной потенциал // В. К. Горбунов. – М.: Экономика, 2004.

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ В АМЕРИКАНСКИХ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЯХ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Рыбаченко Д. Э.

Запорожский национальный университет, г. Запорожье, Украина

diana2082@rambler.ru

Одной из важнейших тенденций, позволяющих американским корпорациям оказывать существенное воздействие на мировую экономику, является их присутствие и усиление влияния за пределами США. К концу XX века в организационной структуре и механизмах управления американских транснациональных корпораций (ТНК) начали происходить стремительные качественные изменения, которые были вызваны тем, что деятельность компаний приобретает глобальный характер и ориентируется теперь на глобальные рынки товаров, услуг и рабочей силы. Процессы глобализации коренным образом меняют облик и особенности управления международных компаний.

Особенности американского менеджмента на современном этапе заключаются в предоставлении большей самостоятельности зарубежным филиалам ТНК, увеличении роли международного маркетинга в стратегии компаний, ускорении адаптации к условиям принимающей страны, усилении внимания к этике международного бизнеса. Одна из основных проблем менеджмента международных компаний – контроль над деятельностью зарубежных филиалов и одновременно предоставление менеджерам возможности самостоятельно принимать решения, связанные со спросом на внешних рынках. При этом учитываются национальные особенности, налаживаются прочные долговременные деловые контакты с местной администрацией и деловыми кругами [2].

Эффективность организации зарубежного предпринимательства во многом зависит от производственных отношений между головной компанией и ее филиалами. Каждый зарубежный филиал уникален в силу специфики условий принимающей страны, воздействие которых связано с правовыми нормами, национальной принадлежностью персонала зарубежного филиала корпорации, местными обычаями, особенностями конкуренции, спецификой запросов потребителей, технологией и степенью развития экономики данной страны.

В 80-е годы в американском менеджменте наметились существенные изменения, которые обусловили переход к новым структурам управления и перераспределению приоритетов при принятии управленческих решений. На первый план в транснациональных компаниях теперь выдвигаются задачи стратегического планирования, основанного на постановке и реализации долгосрочных целей. Эти цели в значительной степени опираются на разработку и внедрение принципиально новой продукции, не только отвечающей потребностям рынка, но и приспособленной к требованиям, которые выдвигает законодательство своей страны и других стран в области регулирования цен, контроля над капиталовложениями, охраны окружающей среды, энергосбережения. Эти и другие меры торгово-политического характера привели к существенным изменениям в проведении хозяйственной политики многих американских компаний [1, с. 21].

Характерной чертой управления в американских компаниях в современных условиях является систематически проводимая перестройка организационных структур как результат усиления процесса поглощений и слияний. В качестве целей таких реорганизаций можно рассматривать: дальнейшую диверсификацию производства; стремление повысить эффективность научно-технического комплекса посредством интеграции специализированных фирм; изменение стратегических приоритетов для закрепления на новых рынках, повышения гибкости в оперативной деятельности фирмы.

Американский стиль управления характеризуется тем, что в транснациональных компаниях ответственность каждого работника четко определена, и каждый руководитель несет личную ответственность за выполнение установленных показателей в условиях директивного планирования. Другая особенность состоит в том, что зарубежные филиалы американских корпораций более свободно используют капитал, технологию, организационный и управленческий опыт материнской компании [3, с. 48].

Система менеджмента в международных компаниях США отличается, во-первых, опорой на инновации, а во-вторых, – на человеческий потенциал. США обладают самой развитой системой образования и подготовки кадров. Американский образовательно-научный комплекс, неразрывно связанный с частным сектором мощной финансовой

поддержкой и деловыми связями, насчитывает десятки университетов, которые готовят специалистов и квалифицированных рабочих.

Международная экономическая ситуация показывает более высокую эффективность использования информационных технологий американскими международными компаниями по сравнению с международными компаниями других стран. Филиалы американских транснациональных корпораций по всему миру в результате внедрения информационных технологий достигают более высокого уровня производительности труда. Разница в производительности является следствием разницы во внутренней структуре и организации управления компаний, то есть может быть объяснена более эффективным внутренним устройством, качеством управления и высокой квалификацией персонала в американских компаниях.

Американские многонациональные компании используют гораздо более гибкие и инновационные способы организации производственного процесса и переносят их на выполнение иностранных операций. Говоря об инновационности американских компаний, следует различать два аспекта. Во-первых, речь идет о научно-технических инновациях, основанных на прорывных научных и технологических идеях. Но более важная роль принадлежит организационным инновациям – это качественные изменения в структуре организации управления, в производственных процессах и корпоративной культуре компании [1, с. 12]. Организационные инновации – это, прежде всего, внедрение нового распределения обязанностей и ответственности между структурными подразделениями компании, то есть фактически новые формы разделения труда. Сюда относятся объединение или дробление структурных подразделений, различные формы децентрализации либо интеграции структурных подразделений, создание гибких проектных групп, которым ставятся конкретные задачи и цели и усиливается ответственность за результат.

Таким образом, транснациональные корпорации США стоят на передовых позициях в процессе изменений, связанных с глобализацией. Лидерство американских корпораций обеспечивается тем, что США являются страной, интегрирующей в своей деятельности все виды инноваций. Все большую роль приобретают не только научно-технические, но и организационные инновации, к которым относятся новые формы организации управления и внутрифирменного взаимодействия, а также технологии постоянного обучения и повышения

квалифікації персонала в цілях адаптації к новим технологічним процесам. Американська система корпоративного управління являється образцом для транснаціональних компаній багатьох країн світу.

Література

1. Богаевская О. В. Американские корпорации : механизмы сохранения лидерства в глобальной экономике / О. В. Богаевская. – М. : ИМЭМО РАН, 2012. – 94 с.
2. Cummings J. Growth and competitiveness in the United States : The role of its multinational companies [Electronic resource] / Jonathan Cummings // McKinsey & Company. – 2010. – Mode of access: http://www.mckinsey.com/insights/americas/growth_and_competitiveness_in_us.
3. Mohiuddin G. A comparative study on different styles of management / Golam Mohiuddin // European Journal of Business and Management. – 2012. – № 16. – P. 45-57.

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Ставицька А. А.¹, Куранда А. Ю.²

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

¹ stavickaya.alina96@mail.ru, ² nastya-kuranda@yandex.ru

В Україні триває процес становлення національної фінансової системи. Важливою складовою цього процесу є відродження місцевих фінансів як об'єктивної економічної реальності, властивої фінансовим системам усіх сучасних цивілізованих держав, що пов'язано з радикальною зміною концепції державної влади. Тому в сучасних умовах неабиякого значення набуває використання місцевих бюджетів як найдієвішого інструменту управління економікою і важливої основи фінансового забезпечення повноважень держави та місцевих органів влади у процесі виконання конституційних повноважень. Побудова ефективної моделі розвитку економіки ринкового типу потребує теоретичного переосмислення і практичного дослідження фінансових ресурсів місцевих органів влади, визначення напрямів реструктуризації доходів бюджету й визначення їхньої ролі у збалансованому розвитку зобов'язань та фінансових можливостей держави. Доходи місцевих бюджетів – це фінансові ресурси органів місцевої влади, що використовуються для забезпечення розвитку певного регіону та які повинні відповідати обсягам повноважень, встановленим законодавством [1].

Податок на доходи фізичних осіб продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини місцевих бюджетів,

хоча і спостерігається деяке зниження частки цього податку в доходах місцевих бюджетів. Надходження цього податку склали 61,1 млрд.грн., що майже на 13,0% більше за відповідний показник минулого року [2].

Ресурс місцевих бюджетів на 2015 р. порівняно з 2014 р. зростає на 39708,8 млн. грн. і становить 262100,9 млн. грн. Це відбувається з метою збалансування бюджету, визначеного з оптимального розміру його дефіциту, та упорядкування сфери державних видатків, що є основним завданням бюджетної політики на 2015 р., виходячи із обмежених можливостей ресурсної частини бюджету.

З метою забезпечення належного соціального захисту кожного громадянина України у 2015 р. передбачено поетапне зростання розміру прожиткового мінімуму: в 2015 р. у порівнянні з 2014 р. зростання у грудні до грудня попереднього року заплановано на рівні 5,4%.

Суттєве зростання надходжень від місцевих податків і зборів пов'язано з прийняттям Податкового кодексу України та зумовленими цими змінами у їх структурі. Так, незважаючи на скорочення кількості місцевих податків і зборів з 14 до 5, зарахування до їх складу єдиного податку забезпечило суттєве збільшення обсягу надходжень [3].

Основним джерелом зростання доходів місцевих бюджетів в Україні залишається податок на доходи фізичних осіб. Основною умовою для збільшення даного показника є збільшення заробітної плати, скорочення рівня тінізації доходів.

Успішний розвиток процесу становлення місцевих фінансів в Україні можливий лише за умови проведення в державі широкомасштабної адміністративної реформи, результатом якої має стати формування нової, сучасної організації як державної влади, так і місцевого самоврядування, перебудова неефективних фінансово-бюджетної та податкової систем країни.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>.
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за січень-червень 2011-2013 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ibser.org.ua>.
3. Макогон В. Методологічні аспекти формування доходів місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / В. Макогон // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2009. – № 4. – С. 92-99. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknteu_2009_4_13.pdf

VZÁJOMNÉ PREPOJENIE PRÍRODNÝCH A SPOLOČENSKÝCH VIED: STRUČNÉ POROVNANIE VÝROBNÉHO PODNIKU A BUNKY

Marián Vongrej, PhD

University of Economics in Bratislava, Slovakia

marian.vongrej@euba.sk

Pre potreby zefektívňovania procesov a vzťahov v ekonomike neustále hľadáme inovácie, ktoré môžeme nájsť v prírode a neskôr ich aplikovať v ekonomickom prostredí. Mnohí výskumníci sa zaoberajú otázkou, do akej miery je možné aplikovať poznatky v oblasti vzťahov z odboru prírody na ekonomickú rovinu, taktiež vyjadriť spoločné črty správania vo vzťahoch u jednotlivých typov živočíchov, či rastlín a ekonomických subjektov, tým pochopiť ich fungovanie a využiť ich možné pozitívne efekty s návrhom ich aplikácie do praxe. Cieľom nášho abstraktu je poukázať na prepojenie ekonómie (ekonomiky) a prírodných vied. Fyzika, chémia či biológia ako prírodné vedy sú nadradené spoločenským vedám, pretože keby nebolo prírodných zákonov, neexistovali by ani ľudia, rastliny a živočíchy, a tým pádom ani ekonómia a jej zákony. Funkcia a význam ľudskej, rastlinnej či živočíšnej bunky, v ktorej dochádza k riadiacim procesom, ktoré potom vplývajú na chod celého organizmu, môžeme pripodobniť k riadiacej činnosti podniku či v konečnom dôsledku k životu celého hospodárstva.

Keď sa hlbšie pozrieme na ľudskú bunku, konkrétne na jadro bunky a na štruktúru DNA, ktorá je v bunkovom jadre, zistíme, že jadro bunky obsahuje v sebe oveľa zložitejší aparát a oveľa viac informácií, ako hocktorý mikročip, ktorý bol kedy vyrobený ľudskou činnosťou. Prirovnajme si bunku k počítaču a DNA napríklad k CD. Vieme, že DNA je nositeľom informácií o živočíšnom či rastlinnom organizme. V DNA je zakódovaná šifra, odkaz, konkrétna informácia, napr. o farbe očí otca, o farbe vlasov, atď. Niečo podobné je i nosič (CD, DVD,...), na ktorom sú uložené konkrétne informácie, programy, súbory.

Bunku živého organizmu môžeme tiež prirovnať k výrobnému subjektu. Výrobný proces podnikateľských vzťahov medzi inputmi a outputmi (vstupmi a výstupmi) funguje aj v prípade bunky. Ako v podniku, aj v bunke existujú stroje, zariadenia, pomocou ktorých dochádza k výrobe statkov a služieb (fyzický kapitál). Takpovediac ľudský kapitál vo výrobnom podniku predstavujú v bunke enzýmy (chemické molekuly). V každej bunke sa nachádza ešte aj jadro, ktoré možno v našom obraze továrne pochopiť ako osobitnú kanceláriu, kde sú uložené najdôležitejšie dokumenty, plány, projekty pre prevádzku výroby. Z

týchto plánov, resp. projektov sa dozvedáme, aká je (štruktúra) „stavba“ celého organizmu. Každá bunka v rastline či zvierati obsahuje plán celého organizmu. V našom ponímaní predstavuje organizmus ľudskej, rastlinnej či živočíšnej telo, ktoré môžeme pripodobniť k priemyselnému parku, ba dokonca až k národnému hospodárstvu. Výrobné podniky sú rozdelené do rôznych odvetví podľa toho, aké typy výroby produkujú. Podobne je to s rozličnými bunkami v organizme – kožné bunky, pečenej a pod.

Ako sme už prv spomenuli, bunky sú pripodobnené k výrobnému podniku a jadro bunky ku kanceláriám. V každej z týchto kancelárií sú rôzne oddelenia pre rôzne dokumenty. Skrine v kancelárii môžeme označiť za chromozómy a zásuvky v skriniach sú gény (chromozóm = pospájané gény). Gény obsahujú inštrukcie nevyhnutné pre splodenie (generovanie) rastliny, živočícha alebo človeka. Každý gén má vplyv na inú časť organizmu. Gény sú tvorené z dlhých molekúl DNA (kyselina deoxyribonukleová), ktoré predstavujú plány, projekty. Tieto projektové dokumentácie obsahujú kódy, resp. súbor informácií, ktoré dodávajú inštrukcie bunke; riadia rast a funkčnosť rôznych častí tela. DNA je nositeľkou genetickej informácie bunky, riadi jej rast, regeneráciu a delenie. Je tvorená z chemických zlúčenín (Adenín, Tymín, Cytosín, Guanín), ktorých vzájomná kombinácia predstavuje akoby určitý jazyk, napísanú správu, šifru, ktorá v konečnom dôsledku určuje výzor, či funkčnosť celého organizmu. Tak ako má kniha usporiadané písmená do zmysluplných tvarov (slov), pomocou ktorých vieme pochopiť obsah a význam knihy, tak sú zmysluplne usporiadané aj molekuly Adenínu, Tymínu, Guanínu a Cytosínu, ktorých usporiadaná kódovaná reťaz poukazuje na funkčnosť a význam tvoreného organizmu (výrobného podniku).

Na základe predošlého textu môžeme usudzovať, že hospodárske javy a procesy sú odvodené od prírodných zákonitostí. Systémy riadenia podniku sa snažia kopírovať viac menej dosiaľ známe procesy prebiehajúce v živej bunke. Fungovanie hospodárskych procesov je odrazom fungovania procesov v živej i neživej sústave prírody. Prepojenie prírodných a spoločenských vied je zaujímavá oblasť skúmania, tento abstrakt tvorí len akýsi úvod k ďalšiemu nášmu vedeckému bádaniu komparácie prírodných a spoločenských náuk.

Literatúra

1. ANDREWS, E. H.: Od ničoho k prírode. Bratislava, Creativpress 1991.
2. HALINKOVIČOVÁ, R.: Komparácia vzťahov v prírode a ekonomike ako nástroj lepšieho chápania fungovania ekonomických vzťahov : diplomová práca. Bratislava, Ekonomická univerzita v Bratislave, 2013. 61 s.
3. Genetika – Váš zdroj informácií o genetice. Online dostupné na: <http://genetika.wz.cz/dnarna.htm>

SECTION 2
THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF
ORGANIZATION AND MANAGEMENT
IN EDUCATION SPHERE

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ
ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Біницька О. П., Біницька К. М.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, Україна
rfn.yz87@gmail.com

Декларування Україною європейського вектору розвитку системи освіти вимагає необхідність адаптування законодавчої бази і практики діяльності держави та життя суспільства до норм і правил, чинних у світовій практиці. Україна ставить за мету інтеграцію до світової та європейської економічної системи. Для цього система вищої освіти нашої країни повинна відповідати європейським стандартам та бути здатною відповідати сучасним вимогам глобалізації, жорсткої конкуренції, інформатизації тощо. Сучасна українська вища освіта має проводити підготовку фахівців, компетентність яких повинна визнаватись у світовому освітньому просторі [4, с. 11-12].

Законодавство України про вищу освіту базується на Конституції країни і складається із законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інших нормативно-правових актів. Так, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» якість вищої освіти – рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти. Якість освітньої діяльності – рівень організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань. Вищі навчальні заклади зобов'язані мати внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. Система забезпечення якості освітньої

діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) вищими навчальними закладами оцінюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти [2].

Система управління якістю – це сукупність систематично здійснюваних видів діяльності організації, спрямованих на створення організаційних, технічних, економічних і соціальних умов, що гарантують належний рівень і стабільність якості продукції або послуг. Основою запровадження та функціонування системи управління якістю є стандарт ISO 9001:2008 «Система управління якістю. Вимоги». Ним визначені вимоги, яким повинна відповідати система якості, щоб гарантувати постійну відповідність продукції і послуг вимогам замовника. Цей стандарт розроблений Міжнародною організацією із стандартизації (ISO) для того, щоб підприємства та організації могли використовувати його як основу при розробці власних систем якості. Вимоги до системи якості висуваються для того, щоб споживачі (замовники) і керівництво були впевнені в спроможності університету ефективно функціонувати (надавати послуги високої якості) протягом тривалого часу [1].

Так, доктор економічних наук, професор Л. Шевчанко виділив два основні підходи до управління якістю освітньої послуги. Перший вимагає від неї відповідності певним стандартам – вимогам законодавства, навчальним планам і програмам тощо. Цими питаннями в усіх країнах опікуються спеціальні урядові структури (міністерства освіти, комітети з питань освіти). Другий підхід пов'язує якість освіти із задоволенням економічних інтересів численних стейкхолдерів, зацікавлених у розвитку вищої освіти та контролі її якості, – роботодавців, студентів, викладачів і органів влади [5].

Базовими принципами системи управління якістю для вищих навчальних закладів є: орієнтація на споживача (замовника); участь та зацікавленість персоналу вищого навчального закладу у забезпеченні високої якості освітніх послуг та наукової діяльності; системний підхід до управління; прийняття рішень на основі фактів; взаємовигідна співпраця із партнерами та ін. [3].

Таким чином, в статті висвітлено нормативно-правові засади на яких ґрунтується управління якістю вищої освіти в Україні. Цілісна система управління якістю вищої освіти є суттєвою умовою покращання якості надання освітніх послуг в Україні та системи освіти загалом.

Література

1. ISO 9001-2001. Системи управління якістю вимоги (ISO 9001:2000, IDT) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/WINDOWS/Temp/Rar\\$EXa0.525/gost2908.html](file:///C:/WINDOWS/Temp/Rar$EXa0.525/gost2908.html).
2. Закон України „Про вищу освіту” / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Система управління якістю КНТЕУ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.knteu.kiev.ua/blog/read/?pid=1362&uk>.
4. Управління якістю освіти у вищих навчальних закладах : навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1: Теоретичні засади формування систем управління якістю надання освітніх послуг / кол. авт. ; за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського. – Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2011. – 136 с.
5. Шевченко Л. С. Якість вищої освіти: сутність, оцінка, управління / Л. С. Шевченко // Економічні науки: економічна теорія – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Economics/58095.doc.htm.

SUBJECTIVE WELL-BEING AS AN EXPRESSION OF MENTAL HEALTH AND THE KEY TO SUCCESS IN LIFE

Katarzyna Błońska

The Academy of Management and Administration in Opole, Poland

katarzyna.blonska@interia.pl

People from ages have debated on the determinants of a good life. Many times it was believed that the most important elements of satisfied existence are values such as love, wisdom and independence. Scientists also believed that the characteristic of a good life is the presence of pleasure and absence of pain (Diener, Diener, 2010). The last decades of research have confirmed the hypothesis that the evaluation of happiness depends most of the one's judgments.

Psychological well-being (commonly called happiness) is the main criterion of mental health. It gives a lot of benefits, such as better ability to cope with life, lower level of psychopathology, better mental health, and longer life. Research on happiness is growing in importance, especially in the context of a dynamically changing world. Psychological well-being is important with respect to how we function and adapt and with respect to whether our lives are satisfying and productive. Psychological well-being refers to how people evaluate their lives.

Psychological traits are considered as one of the most important determinants of psychological well-being (Czapiński, 2005). They demonstrate

the stability of happiness over time. There are personality traits such as neuroticism, extraversion, conscientiousness, emotional stability, self-esteem, activity, sense of agency and others.

Happiness is associated with a the cooperativity, leadership skills and interpersonal communication skills (Argyle, 2004). Social competence have a huge impact on the mental well-being, mainly because these determine successful interpersonal relationships.

Argyle (2004) also found that extroverts are happier than introverts (mainly thanks to the skills of assertive behavior). Other studies partially support this hypothesis. Most scientists puts more emphasis on variable such as neuroticism. It is strongly correlated with happiness, in such a way that the greater neuroticism, the lower psychological well-being. Diener, Lucas, Oishi, (2002) contradicts the idea that introverts and extroverts differ feeling of happiness. Scientists discover the personalities of people unhappy traces of psychopathology or neuroticism. As negative correlates of happiness also indicates anxiety, fear and concern about psychosomatic symptoms. Subjectively estimated health of the subject also appears as an important predictor of subjective well-being.

Researchers also point to a strong relationship between motivation and psychological well-being (Czapiński, 2005; Trzebińska, 2008). According to some concepts, happiness depends on the degree of satisfaction of needs, especially those most basic and biological (food, sleep, safety, sensory stimulation, and others). Their implementation is fundamental indicator of quality of life (Trzebińska, 2008).

The theory of self-determination by Deci and Ryan (2008) has shown that autonomous motivation predicts persistence and adherence and is advantageous for effective performance, especially on complex or heuristic tasks that involve deep information processing or creativity. Autonomous motivation is also reliably related to psychological health. Autonomous and controlled motivation has related to education, parenting, work, health care, sport, and close relationships.

Bibliography

1. Argyle, M. (2004). *Psychologia szczęścia*. Wrocław: ASTRUM
2. Czapiński, J., (2005). *Osobowość człowieka szczęśliwego*. In: J. Czapiński (red.). *Psychologia pozytywna. Nauka o szczęściu, zdrowiu, sile i cnotach człowieka*, Warszawa: PWN.

3. Deci E., Ryan R. (2008). *Facilitating Optimal Motivation and Psychological Well Being Across Life's Domains*, The Canadian Psychological Association, Vol. 49, No. 1, 14-23.
4. Diener, E., Diener R. 2010, *Szczęście. Odkrywanie bogactwa psychicznego*. Sopot: Smak Słowa
5. Diener, E., Lucas, R. E., & Oishi, S. (2002). *Subjective well-being: The science of happiness and life satisfaction*. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *The handbook of positive psychology* (pp. 63-73). Oxford: Oxford University Press.
6. Trzebińska, E. (2008). *Psychologia pozytywna. Psychologia wobec współczesności. Zdrowie, patologie, psychoprofilaktyka*, Warszawa: Wyd. Akademickie i Profesjonalne.

РОЛЬ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА У СТАНОВЛЕННІ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Дарманська І. М.

*Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, Україна
irdar1702@mail.ru*

В умовах розвитку України як суверенної держави та входження в освітній Європейський простір нагальною постає проблема не тільки реформування системи освіти, а й посилення вимог до управлінської складової освітянської сфери. За останні часи на території України було введено в дію низку законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, дія яких розповсюджується на уся систему освіти, у тому числі загальноосвітні та вищі навчальні заклади, що передбачають зміни не тільки у процесах навчання і виховання, а й у реалізації управлінської компетентності керівниками будь-якого рівня. Тому в сьогоденній час надзвичайно підвищується значимість проблем управління освітою.

Процес управління освітньою сферою твориться суб'єктами управління та реалізовується за допомогою чітко визначених законодавством функцій, методів, прийомів, принципів, а також особистісно-управлінського стержня керівника.

Ефективність управлінської діяльності, що відповідає закономірностям соціального управління та максимально сприяє розвитку системи освіти у великій мірі визначається правильним розумінням її функцій та пов'язаних із ними проблем. У функціях проявляються суть і зміст, цілі і завдання управління. Функціональне

дослідження має ту позитивну якість, що дозволяє отримати повну характеристику життєдіяльності елементів системи управління, встановити взаємозв'язки елементів і факторів, що визначають порядок включення елементів у ціле [2, с. 99].

Враховуючи наявну ієрархічну систему управління освітою України ми хочемо наголосити на важливості управління у сфері загальної середньої освіти, що визначена нами головною ланкою в системі управління освітою. Важливість функціонування якісної загальної середньої освіти пояснюється необхідністю надання ґрунтовних базових знань учням, які в подальшому власними зусиллями й зусиллями оточуючих будуть їх розвивати та вдосконалювати.

Як зазначав І. В. Маслов, що будь-яка система (дидактична, виховна, методичної роботи чи школи загалом) будується на певних фундаментальних засадах, які відображають її головні риси. Це стосується і системи управління навчальними закладами, яка також базується на поєднанні загальних принципів соціального управління та специфіки функціонування навчального закладу [1, с. 157].

Для того, щоб відбувалося реформування системи освіти та управлінської ланки в ній, необхідно також переосмислити, переоцінити й переглянути поняття, мету і завдання управління, його закономірності, концепції, техніку і технології, функції, методи та джерела управління.

У рамках реалізації освітньої політики постає нагальною проблема формування управлінської компетентності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів, під якою ми розуміємо сукупність загальнокультурних, загальнонаукових, соціальних, професійно-педагогічних і інформаційно-комунікаційних компетентностей, які у свою чергу складаються із компетенцій, що характеризують менеджера як висококваліфікованого фахівця.

Достатній рівень управлінської компетентності майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу залежить від багатьох факторів, до яких ми відносимо: управлінська компетентність = належний рівень базових знань + знання, уміння, навички з менеджменту освіти + професіоналізм + ділові якості + психологічні якості + самовдосконалення і саморозвиток + комунікабельність + справедливість у ділових стосунках + уміння взаємодіяти і співпрацювати + цілеспрямованість + далекоглядність + уміння аналізувати ситуацію + спроможність переосмислити інноваційний досвід + прагнення до позитивних змін.

Тому становлення управлінської компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів має відбуватися на трьох рівнях:

1. Базовий (рівень, де відбувається засвоєння основної інформації на рівні дошкільного та загальноосвітнього навчального закладу).

2. Допрофесійний (рівень, де відбувається засвоєння інформації на рівні вищого педагогічного навчального закладу та магістратури зі спеціальності «Управління навчальним закладом»).

3. Професійний (рівень, де відбувається засвоєння інформації на рівні реалізації професійних обов'язків).

Кожен із зазначених рівнів суттєво вплине на рівень розвитку управлінської компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів. У свою чергу, рівень досконалості управління впливає не тільки на рівень функціонування загальноосвітнього навчального закладу в цілому, а й на суб'єктів навчально-виховного процесу зокрема.

Література

1. Дарманський М. М. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні / М. М. Дарманський. – Хмельницький: Поділля, 1997. – 384 с.
2. Омаров А. М. Социальное управление: Некоторые вопросы теории и практики / А. М. Омаров. – М.: Мысль, 1980. – 269 с.

ZWIĄZKI KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH Z SYSTEMEM WARTOŚĆ MŁODZIEŻY LICEALNEJ – IMPLIKACJE DLA PROFILAKTYKI PEDAGOGICZNEJ²

Sławomir Kania

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska

kania.slawomir@gmail.com

Szukając odpowiedzi na pytanie jakie znaczenie mają kompetencje społeczne w funkcjonowaniu uczniów można spojrzeć na to zjawisko właśnie poprzez pryzmat osoby kompetentnej oraz osoby niekompetentnej społecznie. Osoba kompetentna odznacza się popularnością w środowisku rówieśniczym oraz odbierana jest jako potencjalny przyjaciel. Przyjaciel w potocznym rozumieniu to osoba otwarta, godna powierzenia tajemnic oraz osoba

² Artykuł stanowi prezentację badań wykonanych w ramach pracy magisterskiej pt. System wartości a kompetencje społeczne młodzieży licealnej napisanej pod kierownictwem dr Andrzeja Kurka.

wspierająca w kryzysach życiowych. Badania potwierdzają częściowy związek wysokiego poziomu umiejętności społecznych z byciem uważanym za przyjaciela. W szczególności wskazać należy na taką umiejętność jak nagradzanie. Osoby częściej nagradzające były częściej postrzegane jako godne zaufania i lubiane.³ Natomiast uczeń o niskich kompetencjach społecznych to uczeń odrzucony z grupy rówieśniczej bądź marginalizowany. Niskie kompetencje społeczne rzutują na obniżenie atrakcyjności w grupie oraz popularności w kontaktach interpersonalnych.⁴ Odrzucenie wiąże się z nieumiejętnością przestrzegania norm grupy rówieśniczej, brakiem zdolności odczytywania ich oraz nieumiejętnością rozwiązywania konfliktów. Status odrzuconego bardzo często powiązany jest z zachowaniami agresywnymi.⁵ Uczeń o niskich kompetencjach społecznych znacznie częściej przejawia zachowania ryzykowne niż uczniowie o przeciętnych czy wysokich wynikach. Uczeń niekompetentny to osoba, która częściej i szybciej przechodzi inicjacje tytoniową co utożsamia się, głównie z niskimi wynikami w umiejętnościach w sytuacjach intymnych tj. komunikacja oraz znacznie częściej przechodzi inicjacje narkotykową.⁶ S. Śliwy definiuje kompetencje społeczną jako taką predyspozycję „przejawiają się w zdolności do wykonywania zadań w zakresie określonej formy aktywności społecznej lub jako zdolność spełniania określonych funkcji zgodnie z przyjętymi standardami.”⁷ Standardy społeczne w postaci norm i wartość stanowią o efektywności przejawianych dyspozycji jednostkowych, gdyż kreują percepcję uczestnika interakcji, co oznacza że osoba kompetentna społecznie to taka jednostka, która posiada wiedzę o norm społecznych oraz zarządza własnym zachowaniem w zgodzie z nimi.

Badanie zawiera prezentacje wyników z przeprowadzonych badań własnych, na podstawie których ustalono następujące wnioski i postulaty:

1. Płeć ma znaczenie przy rozwijaniu kompetencji społecznych, gdzie kobiety wykazywały się wyższymi istotnie statystycznie wynikami w stosunku do mężczyzn. W oddziaływaniu pedagogicznym w szkole w szczególności należy wspierać mężczyzn poprzez stwarzanie odpowiedniego do płci środowiska dla treningu społecznego.

³ M. Arygle, *Zdolności społeczne...*, s. 89-90.

⁴ M. Deptuła, *Zmiany w zakresie kompetencji społecznej zachodzące u uczniów starszych klas szkoły podstawowej*, [w:] *Diagnostyka i profilaktyka w teorii i praktyce*, red. M. Deptuła, Wyd. UKW, Bydgoszcz 2006, s. 200-201.

⁵ B. Urban, *Agresja młodzieży i odrzucenie rówieśnicze*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 84-87.

⁶ E. Zawisza-Masłyk, *Kompetencje gimnazjalistów i ich wychowawcze implikacje*, Wyd. Naukowe UP, Kraków 2011, s. 177-185.

⁷ S. Śliwa, *Umiejętności społeczne menadżera*, [w:] *Umiejętności menedżerskie – ich rola w zarządzaniu firmą i samorozwoju*, red. W. Potwora, J. Żurawska, Wyd. IŚ, Opole 2010, s. 120.

2. Kobiety wykazują się statystycznie wyższymi umiejętnościami alternatywnymi w stosunku do agresji. Jest to obszar, który wymaga szczególnego wsparcia w oddziaływaniach pedagogicznych w szkole, ze szczególnym uwzględnieniem dla mężczyzn.

3. Poziom kompetencji społecznych badanej młodzieży można określić jako przeciętny. Jest to poziom niezadawalający i należy poczynić starania w postaci wprowadzenia programów rozwijających kompetencje społeczne.

4. Wartości moralne i świętości religijne mają związek z poziomem kompetencji społecznych. Respondenci, którzy oceniali wysoko wartości moralne i religijne wykazywali wyższy poziom kompetencji społecznych. Usytuowanie tych wartości w badanej grupie jest zadowalająca i zaleca się utrzymanie tego stanu poprzez wprowadzanie adekwatnych działań wychowawczych tj. sankcjonowanie świąt religijnych i nagradzanie postaw obyczajowo pożądanых.

AKTYWNE POZNAWANIE ŚWIATA WYZWANIEM DLA UCZNIÓW I NAUCZYCIELI EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

Dorota Kowalska

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska

peraspera24@wp.pl

Dziecko, którym jest też uczeń edukacji wczesnoszkolnej, aby mogło się właściwie rozwijać potrzebuje aktywności. Aktywność jest jego naturalną skłonnością. Właściwie zaspokajana potrzeba aktywności, przyczynia się do wszechstronnego rozwoju dziecka. Jest dla niego, kluczem do poznania i rozumienia otaczającego go świata. Specjaliści wiedzą, że dziecko uczy się poprzez działanie. W zależności od tego, w jakim środowisku żyje dziecko, tak będzie przebiegał jego rozwój. Jednak tylko my dorośli, od rodziców, przez grono nauczycieli, do naukowców – możemy stworzyć mu do tego odpowiednie warunki. Znamy bowiem potrzeby dziecka, każda grupa dorosłych, bierze czynny udział w przygotowaniu terenu działań dla dziecka – ucznia. Podejmowane są z różnych stron, inicjatywy, które ukazują jak ważnym przedsięwzięciem jest wpieranie rozwoju dziecka. Obecnie w edukacji wczesnoszkolnej zachodzą duże zmiany, które są charakterystyczne dla dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości, czasów w których żyjemy.

Współczesne cele edukacyjne mogą być realizowane przez aktywność badawczą uczniów. Zaprezentowane w ciekawym programie treści stają się polem do działania zarówno dla nauczycieli, jak uczniów. Poprzez zabawy badawcze uczniowie nie tylko zdobywają wiedzę, ale także rozwijają jednocześnie swoją kreatywność. Rola nauczyciela polega więc przede wszystkim na stymulowaniu i kierowaniu aktywnością dziecka tak, aby mogło się w pełni rozwijać. To poprzez stwarzanie sytuacji nowych i ciekawych, które wyzwalają u dziecka spontaniczne doświadczenia, rozwijamy ich aktywność badawczą. Kiedy dziecko widzi efekty własnej działalności jest to dla niego motywujące. Stymuluje rozwój dziecka.

Każde dziecko, jako indywidualna jednostka, jest inne i ma swoje indywidualne potrzeby, mogą to być potrzeby specjalne. Charakteryzuje się nimi dziecko zdolne. Nauczyciel, jest osobą, która odkrywa talenty ucznia, jego indywidualne potrzeby. Program do edukacji wczesnoszkolnej pt. „Poznać i zrozumieć świat” realizowany jest w szkole podstawowej. Odnosi się również do uczniów zdolnych daje wskazówki dla nauczycieli. Tutaj świat nauki znajduje przełożenie na praktykę, codzienne działania i realizację programu.

Kiedy dziecko jest zdolne, potrzebna jest właściwa diagnoza, znajomość dziecka. Właściwe kompetencje nauczycieli to gwarancja, że talenty i uzdolnienie dziecka będą się rozwijać, stymulowanie wszystkich dziedzin aktywności dzieci, rozwijanie potencjału intelektualnego dzieci i budowanie w nich motywacji do nauki.

*„Dziecko poznaje otaczający świat w całości. Dlatego też nauczanie winno być nastawione na pobudzanie, aktywizowanie i rozwijanie aktywności poznawczej uczniów, rozwijanie twórczych postaw i skłanianie do podejmowania różnorodnych działań kreatywnych...”*⁸, takie globalne postrzeganie nauczania pozwala realizować zadania uwzględniające potrzeby i zainteresowania dzieci. To również zostało wyeksponowane w programie. Uczeń jest w nim postrzegany jako całość. Koncepcja programu bazuje na Taksonomii Blooma, zakłada rozwój u uczniów nie tylko podstawowych zdolności takich jak: wiedza, zrozumienie i zastosowanie, ale przede wszystkim rozwijanie tzw. „zdolności wyższego rzędu” – analizy, syntezy i oceny. W programie wykorzystana jest również teoria inteligencji wielorakich H. Gardnera⁹, każdy człowiek ma przynajmniej osiem ośrodków inteligencji (językowo-lingwistyczna, ruchowo-cieleśnie-kinestetyczna, matematyczno-

⁸ I. Adamek, Podstawy edukacji wczesnoszkolnej, Impuls, Kraków 2000.

⁹ H. Gardner, Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce, Poznań 2002, s. 18-22.

logiczna, wizualno-przestrzenna, przyrodniczo-naturalistyczna, muzyczna, interpersonalna, intrapersonalna-autorefleksyjna), które kształtowane i rozwijane zwiększają możliwości uczenia się dzieci, mają istotny wpływ na ich rozwój osobowościowy.

W myśl tej teorii nauczyciel powinien zrezygnować z jednego stylu nauczania dla wszystkich dzieci. Edukacja powinna być tak „skonfigurowana”, tzn. dostosowana do profilu uczącego się zapewniając dobór odpowiednich metod i form pracy. Teoria inteligencji wielorakich H. Gardnera¹⁰ neguje jednolite widzenie inteligencji, a tym samym koncepcje szkoły, w której istnieje tylko jeden styl nauczania. W zamian proponuje tworzenie środowiska edukacyjnego, które będzie angażowało obydwie półkule mózgowe, a więc będzie odpowiednie dla wszystkich dzieci uczących się w procesie edukacji. Aby stworzyć takie środowisko nie trzeba wielu nakładów finansowych, ale wiedzy nauczycieli, rodziców i nadzoru pedagogicznego o profilach inteligencji dzieci, a także dobra wola wdrażania tej wiedzy w życie w codziennej praktyce pedagogicznej.

Teoria inteligencji wielorakich w prosty i jasny sposób, prezentuje potrzeby uczniów, przyjmując jako kryterium rodzaj posiadanej inteligencji, jednocześnie akcentuje sposoby definiowania tych potrzeb oraz ich zaspokajania w procesie dydaktycznym, objaśnia sposób indywidualizowania procesów dydaktyczno-wychowawczych.¹¹

ЗНАЧЕННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЛЯ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ МЕДИЧНОГО ВНЗ

Куліченко А. К.

Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя, Україна

kulichenkoak@mail.ru

У ХХІ ст. дедалі більшого значення набуває дистанційне навчання як одна з форм підвищення кваліфікації, що для кожного викладача вищої школи є невід’ємним елементом його кар’єрного зростання, професійного

¹⁰ H. Gardner, *Inteligencje wielorakie*. Teoria w praktyce, Media Rodzina, Poznań 2002, s. 29-30.

¹¹ K. Wójcik, *Indywidualizacja procesu nauczania a teoria inteligencji wielorakich*, Wszystko dla szkoły, 2008, nr 12.s. 16-17.

розвитку, джерелом натхнення та нових ідей. Вслід за Л. Сазанович вважаємо, “що в умовах, коли вищі навчальні заклади, в силу різних причин, не завжди готові відпустити викладача на курси підвищення кваліфікації, як ніколи гостро постає питання про самостійні пошуки освітянами ефективних можливостей підвищення власної професійної компетенції. Насамперед, йдеться про спеціалізацію викладачів іноземної мови немовних ВНЗ. Підвищення кваліфікації викладачів-мовників має відповідати, як мінімум двом критеріям: знання актуальних тенденцій у професійній мові певної галузі; знання і вміння відповідати запитам цільової аудиторії викладання. Тож, як наслідок, сучасний викладач іноземної мови має бути фахівцем в області мови викладання й впевненим користувачем комп’ютерних технологій” [1, с. 180].

До поширених дистанційних курсів підвищення кваліфікації викладача-мовника медичного ВНЗ відносимо:

вебінари – віртуальні семінари, організовані за допомогою Інтернет-технологій. Зазвичай такі заходи безкоштовні, збирають цільову аудиторію з різних країн світу, тривають приблизно годину. Щоб потрапити на вебінар, потрібно обрати тематику, зручний час та зареєструватися. Після реєстрації на електронну скриньку потенційного учасника автоматично надходить лист з посиланням (лінком) на віртуальну аудиторію, де відбуватиметься вебінар. Важливим є те, що такі листи учасник отримує кілька раз як своєрідне нагадування про захід, що наближається. За півгодини до початку вебінару необхідно увійти до віртуальної аудиторії, налаштувати необхідне обладнання: перевірити якість звук, відео тощо. Під час вебінару традиційно має місце дискусія у діалоговому вікні, де учасники взаємодіють з а) доповідачем: задають питання щодо певних методичних, організаційно-виховних аспектів, беруть участь у опитуваннях, тестах; б) з іншими колегами-учасниками: розповідають про власний досвід, відповідають одне одному, обмінюються враженнями, особистими контактами тощо. По закінченню вебінару є можливість отримати сертифікат учасника (а Certificate of Attendance) в електронному вигляді (вітчизняні викладачі не тільки зберігають такі сертифікати на цифрових носіях, а й роздруковують їх). Якщо не було змоги відвідати вебінар наживо, то після кожного представлене посилання (лінк) на його запис. Для викладачів іноземних мов вебінари проводять такі організації: Cambridge University Press, Oxford University Press, Macmillan Education та ін.;

вузькопрофільні он-лайн курси, тривалістю від 1 до 8 тижнів у середньому 3-4 години на тиждень (освітні платформи Coursera, OpenLearn та ін., головними принципами яких є ефективність, поетапне оволодіння необхідним комплексом знань, умінь та навичок, взаємооцінювання, змішане навчання). Так, наприклад, безкоштовний курс “English: skills for learning” (24 години – розраховано на 8 тижнів) неодмінно викличе інтерес у викладача-мовника, адже одним із завдань навчальної дисципліни “Іноземна мова” у медичному університеті є удосконалення навичок реферування та анотування спеціальної літератури. Курс містить цікавий та сучасний інтерактивний навчально-методичний комплекс, спрямований на розвиток та вдосконалення академічних навичок читання та письма англійською мовою; обов’язкове тестування до кожного тижневого заняття як форма контролю отриманої та засвоєної інформації. За умов успішного закінчення курсу (більше, ніж 50% правильних відповідей у проміжному (4 тиждень) та фінальному (8 тиждень) тесті) учасник отримує сертифікат учасника (a Statement of Participation) у електронному вигляді та цифровий бейдж (an Open University digital badge);

мережеві тренінги (Інтернет-спільнота “Освітня галактика Intel®”). Зазвичай такі тренінги на порталі <https://edugalaxy.intel.ru/> відбуваються під час канікул. Розглянемо безкоштовний мережевий тренінг “30 x 90 плюс” з використанням сервісу “Веб 2.0”, специфіка якого полягала в тому, що 100 викладачам-учасникам потрібно було виконати на вибір певну кількість лабораторних робіт, завдань. Нами було відвідано вказаний семінар протягом березня – квітня 2013 р.

У основі тренінгу “30 x 90 плюс” – проектне навчання, що сприяє підготовці викладачів до нових інноваційних викликів як у педагогіці, так і в інших сферах життя. Тож у процесі виконання завдань учасник отримував вказівки та поради від тьютора, який інформативно пояснював специфіку роботи. Спілкування з тьютором, під час якого обговорювалися помилки, заохочення до якісного та успішного виконання завдань відбувалися за допомогою електронної пошти, соціальних мереж, форумів Освітньої галактики Intel®. Наприкінці кожен викладач-учасник заходу сформував, закріпив певний набір знань, умінь і навичок, отриманих під час тренінгу, у вигляді виконаних завдань та лабораторних робіт, висловив свої загальні враження щодо тренінгу й отримав електронні сертифікати із зазначенням усіх видів діяльності.

Підсумовуючи, зазначимо, що вказані дистанційні курси підвищення кваліфікації є дуже важливими на шляху професійного вдосконалення, зростання кожного педагога-мовника медичного університету. Адже теоретично та практично обізнаний викладач іноземних мов може не тільки вірно скорегувати навчальний процес у відповідно до потреб та інтересів студента, а й спрямувати його на вирішення актуальних викликів сучасності.

Література

1. Сазанович Л. В. Інноваційні форми організації процесу викладання у системі підвищення кваліфікації викладачів-мовників / Л. В. Сазанович // Молодий вчений. – 2015. – № 2. – С. 180-182.

UPOWSZECHNIENIE EDUKACJI NA POZIOMIE WYŻSZYM CECHĄ WSPÓŁCZESNOŚCI

Krystyna Łangowska-Marcinowska

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska

krystyna.marcinowska@interia.pl

W ostatnich latach nastąpiło bardzo silne upowszechnienie edukacji na poziomie wyższym. Coraz więcej ludzi studiuje w celu zdobycia dyplomów, aby zapewnić sobie dobry start życiowy.

Polityka edukacyjna, mimo że stara się wyrównywać szanse młodych ludzi, raczej pogłębia nierówności. Jak pisze zajmujący się między innymi problematyką szkolnictwa wyższego Z. Melosik, „w wielu społeczeństwach edukacja wyższa pełni rolę jednego z najistotniejszych czynników stratyfikacji społecznej, a walka o dobry dyplom jest – przynajmniej w pewnej mierze – walką o dobre życie [...]”¹².

W tym kontekście wydaje się oczywiste, że aktualnie niemożliwe jest, aby wszyscy posiadali tytuł magistra. Większa liczba osób z dyplomem szkoły wyższej niekoniecznie przekłada się na większą produktywność i wyższe płace, lecz może powodować zjawisko swoistej nadwyżki wykształcenia, czyli przedukowania społeczeństwa¹³. Występujący w niektórych krajach przerost liczby absolwentów uniwersytetów wywołuje trudności tychże ludzi w

¹² Z. Melosik, *Uniwersytet i społeczeństwo. Dyskursy wolności, wiedzy i władzy*, Wyd. Impuls, Kraków 2009, s. 89.

¹³ A. Kiersztyn, op. cit., s.8.

znalezieniu miejsc pracy odpowiadających ich dyplomom, wiedzy, kompetencjom i aspiracjom (m.in. w Stanach Zjednoczonych, Japonii, a obecnie także w Polsce). Stąd coraz częściej w krajach z „nadwyżką” wyższego wykształcenia obserwuje się „schładzanie” aspiracji edukacyjnych społeczeństwa i zachęcanie do kończenia edukacji na szkole zawodowej¹⁴. Innymi słowy bowiem, jeżeli liczba miejsc pracy dla wysoko wykwalifikowanych pracowników pozostaje ograniczona, wielu absolwentów szkół wyższych staje przed koniecznością podjęcia zatrudnienia niedopasowanego do poziomu kwalifikacji¹⁵.

Powszechności studiów towarzyszy stopniowe pogarszanie się na rynku pracy sytuacji – wcześniej znakomitej – osób z wyższym wykształceniem. Przy przededukowaniu społeczeństwa nie ma prawidłowego związku między liczebnością absolwentów szkół wyższych a uzyskiwanymi przez nich na danych kierunkach studiów specjalizacjami, a rzeczywistym zapotrzebowaniem rynku pracy. Brakuje dziś specjalistów z typowym wykształceniem zawodowym, natomiast jest nadmiar kandydatów do pracy po studiach z „ogólnym przygotowaniem”, lecz dużymi wymaganiami oraz oczekiwaniami w kwestii dobrych warunków zatrudnienia, w tym szczególnie wysokiego wynagrodzenia. W sytuacji gdy – jak pisze Z. Melosik – ogół młodych ludzi posiadałby dyplomy szkoły wyższej wystąpiły takie zjawiska, jak ekonomiczna nieefektywność, nieobsadzenie pewnych zawodów lub stanowisk pracy, radykalny wzrost wymagań wobec kandydatów na dane stanowisko¹⁶.

Przy ogromnej liczbie różnorodnych uczelni – począwszy od tych, które istnieją od wieków po te, które powstają wraz z zapotrzebowaniem na dane kierunki – mamy do czynienia ze zjawiskiem zwanym efektem Matthewa¹⁷. Polega ono na tym, że jeśli określona instytucja społeczna ma bardzo znaczący prestiż, to on sam w sobie generuje dalszy wzrost prestiżu tejże instytucji¹⁸. M. Trow przedstawia cztery typy poglądów dotyczących relacji pomiędzy grupą elitarnych uniwersytetów a nowymi placówkami edukacji wyższej oraz nieakademickim sektorem kształcenia na poziomie wyższym¹⁹. Poglądy te prezentowane są przez: 1. egalitarnych pluralistów – zwolenników

¹⁴ Za: P.J.Dolton, A.Vignoles, *Overeducation. Problem or not?*, w: *Changing relationships between higher education and the state*, ed. M. Henkeli, B. Little, London 1999, s. 103-106.

¹⁵ A. Kiersztyn, op. cit., s.9.

¹⁶ Z. Melosik, *Edukacja, a stratyfikacja społeczna*, w: *Pedagogika. Podręcznik akademicki*...,s.357.

¹⁷ Tak zwany efekt św. Mateusza – ogólna zasada socjologiczna o ubożeniu społeczeństw biednych i bogaceniu się bogatych

¹⁸Za: <http://aneksy.pwn.pl/pedagogika/?id=450>

¹⁹ Z. Melosik, *Edukacja* ..., s.365 -366.

różnorodności form edukacji wyższej, w tym również podziału na sektor nieuniwersytecki i alternatywny; 2. egalitarnych unitarian – radykalnych zwolenników równości występujących zdecydowanie przeciwko istnieniu elitarnych placówek edukacji wyższej; 3. merytokratycznych pluralistów – zwolenników pluralizacji edukacji wyższej, akceptujących jednocześnie hierarchię statusu, i to zarówno w ramach systemu uniwersyteckiego, jak i między poszczególnymi sektorami kształcenia; 4. merytokratycznych unitarian – zwolenników tradycyjnego sposobu wyłaniania elit społecznych²⁰.

Obecne czasy cechuje zjawisko selekcji społeczeństwa poprzez edukację oraz rynek pracy. Mechanizmy selekcyjne uruchamiane są we wszystkich narodowych systemach edukacji i są rezultatem postępującej globalizacji, modernizacji i industrializacji. Natomiast procesy przemian społecznych, politycznych, gospodarczych w poszczególnych państwach oddziałują różnicująco na instytucje edukacyjne będące częścią infrastruktury instytucjonalnych społeczeństw. Owe zmieniające się warunki edukacyjne, powodowane głównie zmianami na rynku pracy, wymuszają nowe podejście młodych ludzi do własnej edukacji.

Bibliografia

1. *Edukacja zawodowa wobec rynku pracy i integracji europejskiej*. Projekt celowo zamawiany (001 16/01): *Rynek pracy wobec integracji z Unią Europejską* red. S.M. Kwiatkowski. i in., Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2001. Opracowania PCZ z. 6.
2. Kiersztyn A.: *Racjonalne inwestycje czy złudne nadzieje?*, „Polityka Społeczna”, 2011, Warszawa.
3. Kwieciński Z., *Dryfować i łudzić. Polska „strategia” edukacyjna*, „Nauka” 2006, nr1.
4. Łangowska-Marcinowska K., *Uczelnia – student – rynek pracy*, w: *Wyzwania wobec szkolnictwa wyższego w zmieniającej się Europie*, red. nauk. M. Duczmal, Opole 2014.
5. Łangowska-Marcinowska K., *Z rozważań nad dostępem do edukacji w szkole wyższej w warunkach gospodarki rynkowej*, w: *Szkoły wyższe – ważny etap uczenia się przez całe życie. Teoria i praktyka*, red. S. Kaczor, D. Papis, D. Widelak, WSZiA, Opole 2008.
6. Melosik Z., *Uniwersytet i społeczeństwo. Dyskursy wolności, wiedzy i władzy*, Impuls, Kraków 2009.
7. *Strategia rozwoju edukacji narodowej na lata 2001-2006*, Ministerstwo Edukacji Narodowej. Serwis internetowy www.men.waw.pl.
8. Williams J., *The discourse of access*, w: *Negotiating access to higher education. The discourse of selectivity and equity*, ed. J. Williams, Buckingham 1997.
9. www.aneksy.pwn.pl/pedagogika/?id=450

²⁰ Szerzej: K. Łangowska-Marcinowska, *Z rozważań nad dostępem do edukacji w szkole wyższej w warunkach gospodarki rynkowej*, w: *Szkoły wyższe – ważny etap uczenia się przez całe życie. Teoria i praktyka*, red. S. Kaczor, D. Papis, D. Widelak, WSZiA, Opole 2008, s.96-106.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ЗАКЛАДІВ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

Матвійчук Л. А.

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна

matviychuk2012@gmail.com

В період розвитку комп'ютерних технологій, освітня галузь потребує тотальної зміни, підготовка спеціалістів повинна крокувати «нога в ногу» із новітніми технологіями, котрі трансформуються швидкими темпами поза навчальними закладами. Спеціалісти, які випускаються вищими навчальними закладами, повинні мати актуальні знання, з врахуванням їхніх знань, умінь та навичок, котрі будуть затребувані на ринку праці. Тому, важливим елементом всіх навчальних закладів, в тому числі закладів післядипломної освіти, є відстеження та врахування стану інформаційних технологій. Нинішні, які задають ритм трансформації знань, вмінь та навичок спеціалістів, в майбутній трудовій діяльності та успішне працевлаштування, в повному обсязі задовольняють обидві сторони.

Сучасний етап системи освіти можна характеризувати підвищеною увагою до проблем компетентності спеціалістів після закінчення навчальних закладів та рівня їх знань для реалізації поставлених завдань безпосередньо на робочих місцях. У зв'язку з цим, традиційна підготовка спеціалістів в закладах післядипломної освіти повинна модернізуватися, з використанням на всіх етапах формування знань, умінь та навичок засобів комп'ютерних технологій. В той же час, комп'ютерні технології зобов'язані задовольняти учасників навчального процесу актуальним змістом.

Форми навчання повинні бути організовані з врахуванням комп'ютерних технологій для того, щоб підвищити інтерес студентів до навчального матеріалу дисциплін, що викладаються, тощо. Такий спосіб дозволить не лише привернути увагу, але й економити час на викладенні в усній формі нового матеріалу, доведенні математичних виразів, на що йде багато часу для їх написання на дошці, тощо.

Подібна трансформація форм навчання давно впроваджується в навчальних закладах України та закордоном, але має частковий характер,

та не у всіх їх різновидах, що й потребує вдосконалення, розробки, використання.

В умовах здійснення модернізації, система навчання закладів післядипломної освіти повинна врахувати ряд умов для їх реалізації:

1. Підбір та розробка електронних мультимедійних ресурсів дисциплін.

2. Оснащення аудиторій необхідним технічним та програмним забезпеченням, доступом до мережі Інтернет.

3. Створення викладачами власних он-лайн курсів (дисциплін).

Перша умова розкриває суть підготовки викладачами електронних навчально-методичних ресурсів для здійснення різних форм навчання (лекції, лабораторні роботи, самостійні роботи, індивідуальні завдання, контроль знань).

Друга умова – оснащення в повній мірі навчальних аудиторій відповідно стандарту інформатизації.

Третя умова – створення веб-сайтів дисциплін для представлення, накопичення, контролю, обміну інформацією між викладачем та студентами в доступному для них часі, темпі, тощо.

Успішність модернізованих систем навчання залежить не тільки від якісного навчально-методичного забезпечення але й, в першу чергу, від взаємозв'язку організатора навчального середовища (викладача) та навчаємого.

Якість навчання – це рівень задоволення освітніх потреб навчаємого від навчального закладу, де було отримано знання, уміння та навички, можливість в подальшому на всі сто відсотків реалізуватися в професійній діяльності, відчуваючи себе знавцем своєї справи.

Для того, щоб підвищити якість навчання, навчальні заклади повинні здійснювати безперервний аналіз ринкових потреб, актуальність знань спеціалістів, потреби суспільства для майбутньої сфери зайнятості навчаємих.

До важливих аспектів слід віднести й те, що в результаті використання сучасних засобів, в студентів формуються такі вагомі якості особистості, направлені на досягнення встановлених цілей, як професіоналізм.

Використання сучасних інформаційних технологій, електронних курсів, тощо, дають можливість засвоювати нові професії, отримувати актуальні знання для вирішення проблемних питань, поновлювати базові

знання удосконаленням свого професійного рівня, адже усім знанням притаманне «старіння» у зв'язку із швидкими змінами технологій.

С. Л. Рубінштейн виділяв в якості основних чинників особистості активність та здібність до саморозвитку і інтеграції, самовстановлення, саморегуляції та самовдосконалення, результат – ідеал, що є найвищим рівнем особистості, саме шлях самоактуалізації людини в діяльності дозволяє стати «господарем свого життя».

Система освіти повинна привити бажання пізнання нового, розвивання здібностей, навчити виконувати на високому рівні завдання, працювати в групах – важлива риса сучасного спеціаліста, навчитись досягати мети та бути задоволеним від виконання професійної діяльності, отримувати насолоду (матеріальну та моральну), прагнення до постійного самовдосконалення, росту.

Насьогодні позитивним зрушенням є розробка певною категорією викладачів он-лайн курсів (дисциплін) деяких вищих навчальних закладів, в основному, це технічні ВНЗ та вибіркові викладачі. Навчальні заклади післядипломної освіти менше уваги приділяють даному питанню, хоча питання є ваговитим для перепідготовки, підвищення кваліфікацій спеціалістів, так як час та можливості навчатись стаціонарно в навчальних закладах мають не всі бажаючі підвищити свій рівень.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ В РЕАЛІЯХ СУЧАСНОСТІ

Мирошниченко А. С.

Коледж Національного фармацевтичного університету,

м. Харків, Україна

mirantonina72@mail.ru

Входження України до європейського освітнього простору, рух до навчання світового рівня, що диктується процесами глобалізації та інтеграції – основний вектор розвитку національної системи освіти. Завдання, проголошені у стратегічному документі Національній доктрині розвитку освіти, спрямовані на перехід системи освіти на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, досягнення її конкурентоспроможності в європейському та світовому освітньому просторі, формування покоління

молоді, здатного робити особистісний духовно-світоглядний вибір, здобувати необхідні знання, набувати навички та компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях, навчатися протягом життя.

Людина як частина людства – це творча одиниця екосистеми, яку вона сама створює. Творчість для живих організмів, крім людини, є виживання в середовищі проживання, тоб-то боротьба за існування. Людина створила своє штучне середовище проживання і рухається з прискоренням, завдяки своєму творчому потенціалу. Наслідки від такого руху непередбачені і лякають. А саме, суперечність в людських цінностях та потребах соціальних інституцій роблять цей процес некерованим і творчо неминучим.

Пізнання в необхідності змін і обґрунтування діяльності в організації вивчення і керування процесу навчання є першочерговою задачею педагогічної науки.

В цій схемі суперечностей (учень-вчитель, дитина-батьки, вчитель-батьки) напрацьовані і сформовані достатньо чіткі, але компромісні, уявлення про еталони. І для того, щоб вони не виглядали деклараціями ми повинні зробити їх зрозумілими для всіх. Існують дві основні педагогічні аксіоми: перша – це в кожному живому організмі є здатність до творчості, тоб-то до безперервного навчання. Людина, незалежно від активної чи пасивної індивідуальної або суспільної позиції, при тому що, перебуває в центрі подій, або знаходиться в повній ізоляції, всерівно безперервно навчається. Це головна цінність кожної людини і основне досягнення суспільства. Найвищий прояв людської творчості – геніальність, не може бути підґрунтям для пошуків специфічних генів, так як людська діяльність носить тимчасовий характер і не наслідується. Другою аксіомою затверджуються соціальні гарантії всім, хто навчається. Тому що, ті люди, які навчаються все життя повинні добре жити. Якщо ми будемо спиратися на ці дві аксіоми, то накінець-то станемо на шлях рішення головної задачі соціуму. Але, на жаль, ми навчаємо, не виходячи із фізіологічних потреб, а задовільняючи потреби сьогодення (політики мріють, економісти кажуть – «не має грошей», науковці – шукають компроміс). Такі суперечності породжують викривлені політичні, філософські та інші утворення.

Учні та вчителі повинні отримувати задоволення від навчання, а саме, для учня – задоволення від пізнання до задоволення розуміння, для вчителя – від задоволення спілкування до задоволення взаєморозуміння.

Таким чином, вимоги викладача і уміння учня будуть погоджені і врівноважені.

Основною відмінністю саме людини від всіх інших живих організмів є вміння і необхідність «неповноцінного» навчання. «Неповноцінне» навчання – це тимчасовий захід до розуміння місця людини в космосі. Людина, будучи неповноцінною, шукає своє місце вже не в суспільстві, а в усій Вселенній. Розвиток ЦНС, а саме – розростання зони головного мозку, скоріше за все, було визване необхідним для суспільства насильством занять «неповноцінного» навчання. ЦНС – компенсаційний елемент. В доповненні до теорії Ч. Дарвіна розглядати еволюційну сутність праці треба не як творчість, а саме – як насильство.

Людська праця – це неповноцінна діяльність. Вона негармонічна ні з середовищем, в якому ми живем, ні з людиною. Ми використовуємо тимчасові величини і складаємо формули, що вступають в супереч з любими законами. Але ми їх вирішуємо, підставляємо які-небудь значення, при необхідності змінюємо, а потім з успіхом їх коректуємо і так в усьому. На сьогоднішній день наша наука носить чисто споживчий характер, а творча сторона – це побічний продукт. Тому творча діяльність із-за випадкових факторів носить такий же випадковий характер, як і основна частина діяльності, і має тимчасові, тоб-то ті, які підлягають корекції, властивості. А корекцію робить людина – «під себе».

Глибокі суперечності між фізіологією в цілому, тобто середовищем проживання і тимчасовими людськими константами не дають можливість вкласти первісний зміст в педагогіку. Для чого ми живемо, для чого ми навчаємось? Нещодавно у людства було багато часу, але мало засобів для реалізації плану навчання. Зрозумілого плану навчання і досі не має (не відомо, що таке пам'ять і як вона працює, не зрозумілі можливості людського організму (фізичні, психічні та інші), фізичні закони опираються на гіпотези, які прийняли за закони, у нас є багато філософської спадщини при відсутності філософських досягнень і т.д.). А це все викликало конфлікти, світові війни. Ми живемо в такий час, коли є засоби, але вже немає часу. І це теж може привести до таких же результатів. Людина, яка зрозуміла і прийняла ці суперечності за норму стає мотивованою і небезпечною для всіх.

Для нас конче необхідно відчувати ці суперечності, знайти час та волю і стати на шлях їх рішення, що на кінець приведе до оздоровлення суспільства.

Література

1. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – Изд. 2-е, 1946 г. Серия: Мастера психологии. – Питер, 2002. – 720 с.
2. Дарвин, Ч., Происхождение видов путем естественного отбора. Соч., т. 3. – М. – Л., 1939.
3. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. та ін.; За ред. І. А. Зязюн // Педагогічна майстерність. Підручник. – К.: Вища шк., 1997. – 349 с.
4. Про Національну доктрину розвитку освіти. Президент України; Указ, Доктрина від 17.04.2002 №347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

РЕЦЕПЦІЯ В АСПЕКТІ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ АДАПТАЦІЇ

Нагай І. Д.

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

irina_nagay@mail.ru

Однозначного, чітко визначеного терміну «художня рецепція» на сьогоднішній день немає. хоча в сучасних літературно-критичних статтях часто зустрічаються звернення до різних видів рецепцій, що і визначає актуальність даної розвідки. В історії гуманітарних наук проблема сприйняття мистецтва часто вважалася прикладною, а не власне теоретичною. Відтак художньою рецепцією переймалися риторика, мораль, психологія, теорія масової комунікації, які були зацікавлені в результатах впливу мистецтва, а не в осягненні його природи.

Метою дослідження є з'ясування поняття рецепції та адаптація його до художнього тексту. Завданням – дослідження впливу різних літературознавчих шкіл на формування поняття «рецепції», аналіз взаємодії літературного тексту та читача, сприйняття читачем художнього тексту.

Сучасна теорія літератури загострює увагу на тісному взаємозв'язку художніх творів та епохи, національної культури, індивідуальних психологічних особливостей реципієнтів, крізь призму яких здійснюється художнє сприйняття об'єкта (у даному випадку художнього тексту). Таким чином, художня рецепція зумовлена об'єктивними соціально-історичними передумовами і суб'єктивними особливостями читача. Досвід рецептивних досліджень свідчить, що неправомірно розглядати твір як втілення раз і назавжди даної цінності або одного певного і незмінного сенсу. Твір може кожного разу по-різному, по-новому впливати на аудиторію і в

синхронному, і в діахронному зрізі. Кожна людина – унікальна і унікальною, тільки їй притаманною, є її рецепція художнього твору. Рецепієнтом є кожна людина, бо рецепція, як зазначає фізіологія, є сприйняття навколишньої дійсності за допомогою чутливих нервових утворень – рецепторів. Звичайно, це визначення не є літературним, але його можна вважати основним, базовим, для визначення поняття «рецепції».

Інтерес до рецепції як до процесу запозичення і адаптації суспільством різноманітних текстів, що виникли в різних культурах і в різні епохи, відбувається на фоні зміщення інтересу від автора і тексту до читача. У цьому контексті твір розглядається не як існуюча сама по собі художня цінність, а як складова системи, в якій він (твір) знаходиться у взаємодії з реципієнтом. Як наслідок – твір починає вивчатися як історично відкрите явище, зміст і цінність якого рухливі, мінливі й надаються до переосмислення.

Під літературною рецепцією зазвичай мається на увазі сприйняття читачем художнього твору. Подібна проблематика здавна входить до історико-літературних досліджень зарубіжних шкіл літературознавства. Рецепція виходить із ідеї, що твір повністю реалізує свій потенціал тільки в процесі зустрічі, контакту літературного тексту з читачем. Найбільш послідовне і розгорнуте вираження принципів рецептивної естетики можна знайти в працях представниками так званої «Констанцької школи», що сформувалася у ФРН в 1960-х рр, а саме Гансом Робертом Яуссом та Вольфгангом Ізером.

Прихильники структурно-семіотичної традиції Роланд Барт і Мішель Фуко вважали, що рецепція тексту залежить від рівня читача, його підготовленості до читання та інтерпретації художнього тексту. Нові моделі «комунікації» між автором, що присутній в тексті, самим текстом і читачем були представлені в їх дослідженнях. Новий сучасний підхід до розуміння поняття «рецепції» художнього тексту було зроблено американським літературознавцем Уейном Бутом. Саме він першим ввів поняття «автор, якого мають на увазі» – *implied author* [3, с. 73]. Теоретики структурно-семіотичної традиції вплинули на те, що не тільки літературні твори, але й культура, суспільство, історія і навіть сама людина стали розглядатися як текст.

На думку С. Фіша, автора есе «Література в читачі: Афективна стилістика» (1970) та представника, американської дослідницької школи,

літературний твір може вважатися закінченим тільки після сприйняття його читачем. Він застосовує часовий принцип до розгляду сприйняття читача, при якому значення і форма твору збігаються в часі з читацьким сприйняттям. Він вважає, що відгук читача виникає відповідно до його власного контексту, тобто життєвого досвіду читача, включаючи суму його знань. Сенс твору залежить від вражень тих епізодів з життя читача, які передували моменту читання. Враження – це і є реакція читача. Процес читання С. Фіш зводить до ланцюга осяянь, які виникають після прочитання кожного чергового уривку тексту, що містить в собі якесь судження. Осяяння, моменти інтуїтивного розуміння якихось істин наступають лише в паузах, що виникають у процесі читання.

Прихильники рецептивної естетики у вітчизняній науці активно освоюють і досліджують теорію і методологію цього поняття. Це пояснюється тим, що теоретична проблема рецептивної свідомості була об'єктом наукового вивчення та перебувала в центрі уваги літературознавців ще з кінця XIX століття. У розробку названої проблеми значний внесок зробили такі вчені, як В. Асмус, М. Бахтін, О. Білецький, Ю. Боров, Е. Захаров, Б. Корман, А. Потебня, В. Прозоров, В. Халізов, Л. Чернець, А. Штейнгольд, та ін. Вони плідно вивчали комунікативні початки літератури, розглядаючи художні твори як своєрідні «послання», орієнтовані на чиєсь сприйняття.

Так, сучасний український літературознавець Р. Гром'як поділяє літературну рецепцію на первинну і вторинну. При первинній рецепції читач самостійно сприймає текст, вторинна літературна рецепція супроводжується знайомством з літературною критикою у всіх її жанрах. На думку вченого, «зазначені рівні літературної рецепції формуються з урахуванням горизонту читацького сприйняття кожним поколінням конкретного твору того чи іншого автора в рамках певної соціокультурної ситуації. Наступний рівень літературної рецепції супроводжується переосмисленням, реінтерпретацією створених раніше літературних текстів і повторно проявляється в новій соціокультурній ситуації (сюди ж відносяться і нові публікації, переклади). Первинна рецепція давно створених текстів доповнюється новими літературно-критичними версіями». [1, с. 67].

На думку М. Бахтіна, відносини читача і автора можуть бути розглянуті як рівноправний діалог. Вчений був переконаний, що оптимальна рецепція художнього твору передбачає синтез глибокого

розуміння авторських намірів і розкриття духовно-творчого досвіду читача [2]. Та на практиці форми рецепції художнього тексту можуть бути самими різноманітними. В. Жирмунський трактує рецепцію як «епізодичне ... свідоме запозичення ідей, матеріалів, мотивів, що беруться за зразок, з метою поставити його на службу власним естетичним, етичним, політичним та іншим інтересам» [4, с. 295]. Художній текст тільки в тому випадку буде впливати на читача, коли останній зможе пройти дуже складний шлях від безпосереднього сприйняття тексту, обдумування основної ідеї змісту до його естетичної оцінки. Питання безпосереднього сприйняття художнього тексту є дуже важливим при розгляданні проблеми рецепції.

Отже, спираючись на розмірковування раніше згаданих вчених, а також на базове, на нашу думку, визначення поняття «рецепції», пропонується наступне: художня рецепція – це сприйняття і відтворення на основі сприйнятого (прочитаного, пережитого, побаченого, усвідомленого) власних текстів (думок, ідей, вражень, картин). Дане тлумачення рецепції вимагає розмежування термінів – «рецепція» (форма сприйняття), «інтертекстуальність» (діалог текстів, тому що в кожному тексті можна простежити посилання на попередній), «інтерпретація» (власне трактування раніше створеного).

Значення рецепції для сучасної літератури велике. Кожен автор, створюючи текст, передає читачеві свої думки, ідею, свій сюжет. З роками наша літературна спадщина «приростає», і сучасні автори мають перевагу більш широкого вибору «посилань» у порівнянні зі своїми попередниками. Можливо, це явище не завжди належно поціноване, але воно заслуговує на існування і перспективу дослідження.

Література

1. Гром'як Р. Методика реалізації рецептивного підходу до літературних явищ у компаративних студіях / Р. Гром'як // Літературна компаративістика. – Вип. I. – К. : Фоліант, 2005. – С. 64-73.
2. Бахтин М. Естетика словесного творчества / М. Бахтин. – М., 1986. – С. 310-373.
3. Booth W.C. The Rhetoric of Fiction / W.C. Booth. – Chicago: University of Chicago Press, 1983. – 572 p.
4. Жирмунский В.М. Сравнительное литературоведение / В.М. Жирмунский. – Л. : Наука, 1979. – 358 с.

STYMULOWANIE KREATYWNOŚCI STUDENTÓW METODĄ PROJEKTÓW

Zenona M. Nowak

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska

z.nowak@poczta.wszia.opole.pl

O epoce, w której żyjemy, mówi się, że jest okresem niepewności i wątpliwości, że współczesne społeczeństwo – jak określa Ulrich Beck – to społeczeństwo ryzyka. Przeto edukacja musi przygotować człowieka do życia i działań w zmieniających się warunkach, musi wyposażyć go w wiedzę, umiejętności i kompetencję, które dadzą każdej jednostce zrozumienie świata i możliwość aktywnego w nim funkcjonowania. Aby to osiągnąć konieczne jest rozwijanie kreatywności człowieka, kształtowanie postawy „otwartości na świat” na każdym etapie i w każdym obszarze edukacji (humanistycznej, społecznej i technicznej).

W niniejszym referacie koncentruję uwagę na sprawach będących często przedmiotem kontrowersji, przy czym kontrowersyjność ma charakter raczej praktyczny niż teoretyczny. Podejmuję problem, który nie od dziś wzbudza wątpliwości wśród edukatorów, a dotyczy tego, *jak i czego uczyć, w jakie umiejętności i kompetencje wyposażyć absolwenta, aby był on zdolny do rozwiązywania stojących przed nim lub stawianych mu do rozwiązania problemów.*

W referacie nie sposób podjąć wszystkich kwestii związanych z tym problemem, przeto odnoszę się tylko do niektórych z nich, a w szczególności tych, które dotyczą stymulowania kreatywności studentów.

Jedną z metod umożliwiających pobudzanie kreatywności studentów jest edukacja metodą projektu. Jest to metoda edukacyjna, która zmienia relację nauczyciel – uczeń, powoduje, że uczeń/student jest w podmiocie, a nauczyciel/wykładowca partnerem, konsultantem pomagającym rozwiązać daną kwestię. Ta zmiana relacji sprawia wielką trudność większości studentów. Wszak przyzwyczajeni są, że to nauczyciel określa, co jest przedmiotem dociekań, jaki problem/problemy należy podjąć i jak go rozwiązać. Przeto w pracy ze studentami należy uczyć samodzielnego dostrzegania problemów, poprawnego ich formułowania, poprawnego stawiania pytań, uczyć metod sprawdzania poprawności argumentacyjnej, formułowania krytycznych pytań itp. Metoda projektu edukacyjnego tego uczy.

W referacie wskazuję, że w nauczaniu metodą projektu wysiłek pedagogiczny zorientowany powinien być na rozwijanie wyobraźni, sfery emocjonalnej, wrażliwości moralnej, zdolności myślenia rewerencjalnego, kultury logiczno-erystycznej, a w tym kompetencji komunikacyjnych, trudnej sztuki spierania się, krytykowania i reagowania na krytykę. Pokazuję, że metoda ta umożliwi kształcenie myślenia prowadzącego do rozumienia, czyli takiego myślenie, które wymaga nie tylko tego, by człowiek potrafił teoretycznie ująć dany przedmiot, np. dane ludzkie zachowanie, ale jednocześnie potrafił zająć wobec niego określone stanowisko.

Myślenie rozpoczyna się od wątpienia, przeto uczelnia powinna również tego uczyć. Wątpienie nie jest celem autotelicznym, jest fazą, etapem w procesie formowania przekonania. Nie można, jak chciał Kartezjusz, zwątpić we wszystko: wątpienie zakłada jakąś podstawę, jakieś przekonania. A nie jest obojętne, jakie to są przekonania. Czy są to dysfunkcyjne stereotypy, czy falsyfikowalne twierdzenia nauki. Należy więc studentów uczyć racjonalnego wątpienia i równocześnie wyposażać w rzetelną wiedzę naukową.

W literaturze przedmiotu znaleźć można różne typologie rozumienia. W referacie zwracam uwagę tylko na ten rodzaj rozumienia, który wchodzi w skład każdego rozumienia i jednocześnie jest warunkiem *sine qua non* kreatywności, twórczości, dialogu, adaptacji do nowych warunków życia i działania. Na rozumienie krytyczne. Ten rodzaj rozumienia daje bowiem możliwość przeprowadzenia granicy pomiędzy prawdą/racją i fałszem. Wskazuję, że w dziele uczenia krytycznego myślenia pożądane jest ćwiczenie w sztuce dyskusowania, a środkiem do celu jest np. przedstawianie różnych propozycji klasycznych jako wprowadzenie do dyskusji, w której student uczestnicząc, będzie miał okazję zająć stanowisko.

Praca dydaktyczna metodą projektu edukacyjnego pozwala na uczenie zasad poprawnego wnioskowania. Nie jest bowiem obojętne, jakimi schematami wnioskowania operują studenci. Jeżeli będą traktowali zawodne schematy jako gwarantujące, że od prawdziwych przesłanek zawsze dojdą do prawdziwych wniosków, to nawet wtedy, gdy zdobędą wartościową wiedzę, prawdopodobnie zrobią z niej zły użytek.

Praca metodą projektu pozwala nie tylko na upodmiotowienie wszystkich biorących w nim udział, odejście od tradycyjnych sposobów oceniania, holistyczne ujmowania tematu, ale także na wdrażanie studenta do stosowania naukowych metod badawczych. W referacie zwracam więc uwagę na korzyści, jakie daje nie tylko wyposażenie studenta w rzetelną wiedzę naukową, ale także

uwrażliwianie go na ograniczenia/uwarunkowania, z którymi nauka się boryka. Wskazuję, że w programy nauczania powinny zawierać podstawy metodologii i aksjologii nauki.

Wszak fundamentalnym elementem każdego projektu jest diagnoza problemu, której nie sposób dokonać bez rzetelnej wiedzy teoretycznej i metodologicznej. Przeto student pracujący nad konceptualizacją danego projektu musi być wyposażony w ową wiedzę i umiejętność diagnozowania, musi znać i umieć praktycznie wykorzystać stosowane w danej dziedzinie metody i techniki badawcze. Ponadto, jeśli student ma być kreatywny, jeśli absolwent studiów ma być krzewicielem dokonań nauki, to powinien również orientować się w jej uwarunkowaniach poznawczych i aksjologicznych.

Praca metodą projektów pozwala uświadomić studentowi, że nauka może być przez daną społeczność – w zależności od jej własnych wartości, potrzeb i celów – różnie wykorzystana. I do możliwości takiego instrumentalnego podejścia do wiedzy naukowej powinien zostać przygotowany absolwent studiów wyższych. Musi on być świadom, że nawet rzetelne przestrzeganie rygorów naukowości nie zabezpieczy autorytetu nauki przed wykorzystaniem jej do celów perswazyjnych lub manipulacyjnych, a to choćby z tego względu, że o wyborze, pomiędzy konkurującymi teoriami (koncepcjami, hipotezami) naukowymi, którego dokonują sami badacze, często decydują czynniki pozapoznawcze: doświadczenie badacza, osobisty (naukowy i pozanaukowy) autorytet uczonego, autorytet instytucjonalny bądź formalny badacza lub ośrodka badawczego, moda, opłacalność, umiejętności argumentacyjne uczonego itp.

Praca metodą projektu edukacyjnego nie jest łatwa, ale jawi się jako najbardziej efektywna metoda pobudzania kreatywności.

Na podstawie własnych obserwacji mogę stwierdzić, że zachęcanie do krytycznego myślenia, zasiewanie w studentach „poznawczego niepokoju”, ukazywanie niedostatków w ich rozumowaniu, pobudzanie do poszukiwania innych aniżeli podali rozwiązań danego problemu, skłanianie do twórczego myślenia, najczęściej wywołuje irytację słuchaczy. Przeto uczący metodą projektu edukacyjnego musi posiadać umiejętność przewycięzania owego oporu, by z poszanowaniem godności studenta wdrażać go do twórczego myślenia.

ZADANIA SZKOŁY WYŻSZEJ W WIELOKULTUROWYM SPOŁECZEŃSTWIE WIEDZY

Tadeusz Olewicz

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska

z.nowak@poczta.wszia.opole.pl

Edukacja jest czynnikiem umożliwiającym samorealizację. W procesie edukacji rozwijane powinny więc być indywidualne zdolności uczniów, a programy nauczania dostosowywane do ich uzdolnień i zainteresowań. Szkoła powinna inspirować i rozwijać twórcze predyspozycje uczniów. Powinna przygotowywać do rozumienia zjawisk społecznych, do harmonijnego – bezkonfliktowego i etycznego – życia w społeczeństwie, do rozumienia innych, do integracji społecznej, gospodarczej i kulturalnej. Powinna także wdrażać młode pokolenie do uczenia się przez całe życie, gdyż jest to jeden ze skuteczniejszych sposobów zapobiegania którejś z form wykluczenia społecznego, bądź wtórnemu analfabetyzmowi.

W niniejszym referacie chcę się odnieść tylko do niektórych kwestii związanych z zadaniami szkoły wyższej w zakresie edukacji, a w szczególności poszukać odpowiedzi na pytanie: *jakie zadania powinny stanąć przed szkolnictwem wyższym w dziele przygotowania kadr dla wielokulturowego społeczeństwa opartego na wiedzy?*

I tak wskazuję, że oczywiste jest, iż uczelnie powinny wyposażać słuchaczy w kompetencje zawodowe. Zgodność tych kompetencji z zapotrzebowaniem na nie jest sprawą wagi zasadniczej. W związku z tym, system edukacyjny musi być elastyczny, musi mieć zdolność adaptacji do zmieniającej się sytuacji na rynku pracy. Ponieważ największe znaczenie obecnie, i prawdopodobnie w najbliższej przyszłości, obok wiedzy i umiejętności specjalistycznych związanych z określonym zawodem, mają kompetencje odnoszące się do gromadzenia, przetwarzania i korzystania z informacji, dlatego też konieczne jest podejmowanie działań edukacyjnych w tym zakresie. Szkoła wyższa musi także przygotować słuchaczy do efektywnego funkcjonowania w pluralistycznej rzeczywistości społecznej, dlatego powinna dostarczyć słuchaczom wiedzy na temat zasad i technik propagandy, wiedzy niezbędnej do tego, by mogli odróżnić perswazję od manipulacji.

Kolejnym ważnym zadaniem edukacyjnym szkoły wyższej jest kształtowanie zdolności niekonfliktowego współżycia „wśród innych”.

Jestem przekonany, że zadaniem szkoły wyższej jest formowanie harmonijnie rozwiniętej osobowości, kształtowanie człowieka – odpowiedzialnego podmiotu określającego swój los poprzez świadome wybory życiowe. Uważam, że szkoła wyższa powinna przygotowywać człowieka do pełnienia różnych ról społecznych w globalnym świecie. Niektóre spośród tych ról popadają wzajemnie w konflikt. I tak np. z jednej strony jednostka powinna być mobilna, być obywatelem Europy (świata), z drugiej – powinna być zakorzeniona w regionie, mocno powiązana intelektualnie i emocjonalnie ze swoją małą (prywatną) ojczyzną. Z uwagi na to, z jednej strony powinna być mocno wrośnięta w tradycję, a z drugiej – przeciwnie, charakteryzować się zdolnością do kwestionowania tradycji, do podważania autorytetów i do innowacyjności, zdolnością do zajmowania postawy nonkonformistycznej. Trzeba przy tym uwzględnić fakt, że ojczyzna, tj. przyrodnicze, społeczne i kulturowe środowisko życia człowieka, jest bytem dynamicznym, który ulega zmianie nie tracąc tożsamości. Przeto system edukacyjny powinien przygotowywać:

do uczestnictwa w kulturze, i to zarówno w charakterze odbiorcy jak też jako twórcy wzbogacającego kulturowy dorobek lokalnej społeczności/regionu;

do komunikowania się, tj. do występowania w roli nadawcy jak też odbiorcy komunikatów.

Przygotowanie jednostki do odbioru komunikatów nie jest sprawą błahą. Chodzi tu m.in. o umiejętność selekcjonowania informacji oraz jej interpretowania. Wymaga to zaplecza (*background*). W zaplecze to jednostka zostaje wyposażona w procesie socjalizacji (inkulturacji), którego ważnym etapem jest studiowanie, czyli okres intensywnych związków ze szkołą wyższą, kiedy to człowiek ugruntowuje (utrwała) lub koryguje rezultaty dotychczasowej socjalizacji w postaci wiedzy, wartości, ideałów i norm. Właśnie te elementy kultury stanowią fundament, bez którego percepcja (interpretacja) komunikatów nie byłaby możliwa. Fundament ten umożliwia selekcję informacji, i jakże pożądaną krytyczny do niej stosunek.

Doświadczenie poucza, że zderzenie odmienności może mieć różne konsekwencje: może prowadzić do konfrontacji, ale może też przynosić obfity plon, może owocować porozumieniami i efektywną współpracą. Od czego to zależy? Jestem przekonany, że zależy to przede wszystkim od komunikacyjnych, dialogicznych kompetencji ludzi konstytuujących wielokulturowe społeczeństwo/społeczność. Dialogowanie jest sztuką, którą słuchacze powinni opanować. Przeto w referacie wskazuje i dyskutuję pewne

fundamentalne zasady/reguły dialogu interkulturowego, których przestrzeganie stanowi warunek osiągnięcia pozytywnych rezultatów. Oto niektóre z nich:

1. Uczestnik dialogu, jeśli ma wnieść do niego wartościowy wkład, powinien pozostawać w integralnym związku z własną tradycją.

2. Uczestnik dialogu musi on być zdolnym do samokrytycyzmu, gdyż bez tego dialog jest niemożliwy i niepotrzebny.

3. Przestrzegana powinna być norma nakazująca uczciwość i szczerłość w odniesieniu do własnej tradycji, tj. norma, która domaga się nieukrywania błędów własnej tradycji. Uczestnik dialogu musi też zakładać uczciwość i szczerłość partnerów.

4. Każdy uczestnik dialogu określa siebie, a dopiero w drugiej kolejności bierze pod uwagę sposób, w jaki jest postrzegany przez partnerów.

5. Zasada, która jest przestroga – nie należy porównywać praktyki partnera z naszymi ideałami. Praktykę należy konfrontować z praktyką a ideały z ideałami.

W referacie wyrażam opinię, że edukacja powinna mieć charakter bardziej – niż dotąd – prospektywny, tj. skierowany ku przyszłości. Chodzi o to, by przywrócić równowagę pomiędzy myśleniem zorientowanym na przyszłe wydarzenia i możliwe stany rzeczy a refleksją nad przeszłością. W perspektywie rozwoju ważniejsza wydaje się wiedza o tym, jakie mogą być konsekwencje zdarzeń obecnych od tej, która dotyczy przyczyn zdarzeń już zaistniałych.

ТОЛЕРАНТНОСТЬ К НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ КАК ИНТЕГРАЛЬНОЕ КАЧЕСТВО СУБЪЕКТА ТВОРЧЕСКОГО ПРЕОБРАЗОВАНИЯ ЖИЗНЕННОГО ПРОСТРАНСТВА

Остополец И. Ю.

Донбасский государственный педагогический университет,

г. Славянск, Украина

irinaostopolets@mail.ru

Всевозрастающие потоки необходимой информации, стремительное увеличение темпа жизни породили проблему глобальной неопределенности человеческого существования. С одной стороны, как бы не старался современный человек угнаться за требованиями времени, он вынужден действовать в ситуации внешней информационной

неопределенности. С другой стороны, стремление мчаться «в ногу со временем» неумолимо наталкивается на физиологические барьеры предельных возможностей человеческого организма.

Характеризуя современность как эпоху глобального кризиса (политического, экологического, нравственного) исследователи проблемы толерантности отмечают в ней прямо противоположные качества. Одни видят в толерантности «идеал и жизненно важный принцип», полагая, что «она одна даст шанс выжить цивилизации». Другие считают, что она «служит лишь для того, чтобы символически скрадывать и лечить реальный раскол и безразличие, которые демонстрирует человечество» [4].

В этих условиях возрастает интерес к описанным ещё в середине прошлого столетия феноменам толерантности. Френкель Брунвик определяла: «ТН как эмоциональную и перцептивную переменные, играющие существенную роль при оценке вероятностных исходов принятия решения». Баднер: «тенденцию воспринимать неопределённые ситуации как желательные». Мак Дональд указывал, что «люди с высокой ТН: а) ищут неопределённость; б) чувствуют себя комфортно в неопределённых ситуациях; в) имеют преимущества по сравнению с интолерантными (ИТН) к неопределённости людьми при выполнении неопределённых заданий» [4].

Отечественные исследователи определяют ТН как: а) способность к принятию решений и размышления над проблемой, даже если неизвестны все факты и возможные последствия (А. И. Гусев [1]); б) как социально-психологическую установку, обладающую аффективным, когнитивным и поведенческим компонентами (Е. Г. Луковицкая [2]); в) способность человека испытывать позитивные эмоции в новых, неструктурированных, неоднозначных ситуациях, воспринимая их как не угрожающие, а такие, которые содержат вызов (П. В. Лушин [3]); г) способность выдерживать напряжение проблемных ситуаций (Н. Л. Оконешникова [4]).

Неопределённость – то, от чего люди бегут и прячутся. Но если обратиться к тому, как устроен мир, оказывается, что это фундаментальная вещь: часто не ясно, что есть, и тем более, то – что будет. Вызов неопределённости заключается в том, чтобы с ней жить и её принимать. Любая стабильность относительна, абсолютна как раз неустойчивость. И всё же одна из самых распространённых жизненных стратегий – закрывать глаза на эту нестабильность [5]. Но надежда на внешнюю точку опоры больше не помогает, ее, как основу существования, надо искать в себе

самом, и самому вносить какую-то определённую – и в собственную жизнь, и в глобальную неопределённость мира.

Мир, в котором мы живём, постоянно усложняется. Какие ресурсы таятся в неопределённости и как относиться к этой ситуации, когда человек уходит от привычного и может выбирать? Казалось бы, у него должно прибавиться сил. Но на самом деле он не понимает, куда ему двигаться. Первая реакция – поиск опоры во вне. Потом наступает момент, когда он понимает, что это бесполезно: никто ему не скажет, как ему быть. После первой истерики в жизни начинается даже не принятие на себя ответственности, но хотя бы проявление некой инициативы. Следующий этап – понимание, что жить по старым правилам нельзя.

Кризисы – это, по определению, ситуация неопределённости. Гибнет в них тот, кто пытается, во что бы то ни стало, сохранить всё как было. Он начинает вести себя так, как будто ничего не поменялось, не ориентируется на обратную связь от мира, а продолжает упрямо цепляться за старое. Жизнь – это сплошная неопределённость. Избежать её – значит уменьшить количество жизни в своей жизни, т.е. омертвить всё, потому что мёртвое – оно определено и абсолютно предсказуемо.

Открытая система личности стремится к периодическому пересмотру собственных границ, нормативов и представлений [3]. Кризисы и различные травматические ситуации закаляют наш психологический иммунитет, стимулируя нашу личность к развитию. Если мы полностью отдаёмся на волю неопределённости и доверяем ей, могут возникнуть такие варианты, которые лежат за пределами нашей фантазии.

Литература

1. Гусев А. И. Толерантность к неопределённости: проблематика исследований / А. И. Гусев // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 8. – С. 75-80.
2. Луковицкая Е. Г. Социально-психологическое значение толерантности к неопределённости : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Е. Г. Луковицкая. – СПб., 1998. – 14 с.
3. Лушин П. В. Формирование толерантности к неопределённости: эконпсихологическая перспектива / П. В. Лушин // Психолого-педагогічні засади професійного становлення особистості практичного психолога і соціального педагога в умовах вищої школи : Зб. Наук. Праць. – Частина 1. – Тернопіль, 2003. – С. 65-71
4. Оконешникова Н. Л. Проблема толерантности личности в современной зарубежной психологии. Методологические проблемы современной психологии : иллюзии и реальность / Н. Л. Оконешникова // Материалы Сибирского психологического форума, 16-18.09.2004 г. – Томск : Томс. гос. ун-т, 2004. – С. 215-221.
5. Экофасилитация: официальный сайт: [электронный ресурс] – Режим доступа: <http://ecofacilitation.ucoz.com>.

КАЧЕСТВО ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ КАК ДЕТЕРМИНИРУЮЩИЙ СУБФРЕЙМ ОБРАЗОВАНИЯ

Пунченко О. П.

Одесская национальная академия связи им. А.С.Попова, г. Одесса, Украина

kaphedra.philos@onat.edu.ua

Процесс обучения в высшей школе представляет собой классический образец управления, поскольку управлять образовательным процессом – значит оказывать на него целенаправленное воздействие с целью подготовки специалистов высшей квалификации в области науки, техники, искусства и других сфер общественной жизни. Высшая школа, с ее аспирантурой и докторантурой – это последняя ступень в общей системе средств, организованных обществом для передачи социального опыта от поколения к поколению. Этот опыт передается путем всестороннего воздействия на познающего субъекта в форме его обучения и воспитания.

Становление во второй половине XX века нового типа философской рефлексии – философии образования обогатило содержание этого социокультурного феномена и направило процесс управления им на основе междисциплинарных исследований. Для обоснования сущности и содержательной «нагруженности» образования философия предложила использовать новую методологию – фрейм.

Фрейм как методологическая новация относится к формам научного познания. Его особенности заключаются в том, что он шире по содержанию чем проблема, но в то же время, наличие в нем субфреймов и обоснование корреляционных связей между ними приближает его к системному подходу, где система включает в свое содержание совокупность атрибутивных и реляционных параметров. Здесь же в качестве атрибутивных параметров выступают субфреймы.

В структуре образования как фрейма можно выделить следующие субфреймы: антропологический, мировоззренческий, психологический, педагогический, метадологический, эпистемологический, культурологический. Характеристика этих субфреймов и модальных связей между ними позволяет репрезентировать образование как целостную уникальную систему.

В то же время на пересечении этих субфреймов возникает интегрирующий их субфрейм – качество подготовки специалиста.

Управляя этим субфреймом мы оказываем непосредственное влияние на каждый другой субфрейм, входящий в систему образования. В образовании процесс управления качеством подготовки специалистов связан с замером знаний, который помогает: 1) осуществлять контроль за эффективностью содержания транслируемой информации, критерием которой является понимание ее сущности субъектом обучения; 2) осуществлять контроль за самостоятельной работой обучаемого по освоению данной дисциплины.

С этой целью в структуре образования и формировалась методология замера знаний, как фактора обратной связи, что помогало дать ответ на вопрос: в какой степени транслируемые знания стали личностным достоянием познающего субъекта, как отражается внутренняя определенность новой информации в его сознании, ведь качество – это внутренняя определенность предмета, в данном случае приобретенных знаний.

Разработка методологии замера знаний оказалось сложной потому что здесь преобладает субъективное начало, поскольку эталонное измерение в образовании не применимо, оно не имеет образца идеального эталона как в технике. Здесь методология основывается на безэталонном измерении. А поскольку четкого алгоритма этого измерения в образовании нет, то преподаватель оценивает качество приобретенных знаний познающим субъектом по одному только ему известному механизму. Тот разнобой, который сложился в системе замера знаний, лишь подтверждает данную идею. Следовательно, необходима конкретизация методологии безэталонного измерения. Это измерение должно быть типологизировано по содержанию. Во-первых, в типологизации безэталонного измерения необходимо исходить из категории «мера», как количественного интервала, в рамках которого и оценивается качество усвоенных знаний. Ведь качество мы оцениваем и выражаем определенной количественной характеристикой. В этом случае безэталонное измерение предстает как количественный интервал, в рамках которого знание познающего субъекта соответствует определенной оценке или рейтингу, выраженному в баллах. Подтверждением такого понимания измерения знаний выступают требования кредитно-модульной системы подготовки специалистов в структуре Болонской системы, где оценка знаний выражается в трех значениях, то есть выражает количественный интервал знаний. Например, оценка «хорошо» выражается в баллах граничащих с оценкой

«удовлетворительно», но выше последней; средняя и высшая, граничащая с оценкой «отлично».

Во-вторых, в качестве безэталонного измерения можно использовать и такой критерий, который отражает динамику развития и общественной значимости образования. Э. Тоффлер предлагает в качестве такого критерия использовать неровный характер социальных перемен, который и позволяет замерять все социальные процессы. В образовании это означает обладание тем уровнем знаний, которые необходимы для характеристики образованного человека.

Но одно дело преобрести знания, а совсем другое дело реализовывать их на практике, поэтому высшей школе необходим поиск новых путей единения теории и практики. Сегодня эта насущная необходимость потому что, чтобы быть конкурентноспособным специалистом на рынке труда необходимо фундаментальная теоретическая подготовка и умения творчески применять эти знания в повседневной деятельности. Единство формирования этих двух составляющих и требует постоянного совершенствования процессом качественной подготовки специалиста.

POZIOM PRZYGOTOWANIA STUDENTÓW PEDAGOGI I DO ZAWODU NAUCZYCIELA

Urszula Strzelczyk-Raduli

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska

ustrze@op.pl

Zawód nauczyciela jest jedną z tych profesji, który wymaga różnych umiejętności. Podstawy zdobywa student w procesie kształcenia, ale po ukończeniu studiów jego rozwój można traktować jako rozpoczęty, a nie zakończony. W momencie rozpoczęcia pracy zawodowej, kiedy zamykają się za nim drzwi klasy szkolnej, pozostaje on w konfrontacji ze swoimi uczniami, ich rodzicami, wymaganiami instytucji w której pracuje, jak też oczekiwaniami jakie przynosi codzienność. Musi zatem dysponować nie tylko wiedzą ogólną ale także specjalistyczną. B. Kwiatkowska-Kowal wyróżniła trzy ogólne kręgi wiedzy zawodowej: wiedza przedmiotowa, wiedza pedagogiczna, wiedza

społeczno – polityczna²¹. Lista zadań nauczycielskich jest otwarta, co też wymusza nabywanie kolejnych nowych specyficznych umiejętności, często określanymi jako kompetencje. „Kompetencja to – harmonijna kompozycja wiedzy, sprawności, rozumienia i pragnienia”²². Najczęściej identyfikowanymi kompetencjami są: kompetencje merytoryczne (rzeczowe), kompetencje psychologiczno-pedagogiczne, kompetencje diagnostyczne, związane z poznawaniem uczniów i ich środowiska, kompetencje w dziedzinie planowania i projektowania, kompetencje dydaktyczno-metodyczne, kompetencje komunikacyjne, kompetencje medialne i techniczne, kompetencje związane z kontrolą i oceną osiągnięć uczniów oraz jakościowym pomiarem pracy szkoły, kompetencje dotyczące projektowania i oceny programów oraz podręczników szkolnych, kompetencje autoedukacyjne, związane z rozwojem zawodowym²³. Lista kompetencji jest otwarta, toteż wyróżnia się dodatkowo umiejętność pracy z dziećmi niepełnosprawnymi²⁴, kompetencje ewaluacyjne²⁵ czy kulturowe²⁶. Świadomość ich posiadania lub ich brak wskazuje konieczność doskonalenia zawodowego, poszukiwania wiedzy czy wymiany doświadczeń przez nauczycieli. W badaniach własnych podjęto próbę określenia poziomu kompetencji nauczycielskich w ocenie studentów pedagogiki, będących u progu kariery zawodowej. Badaniami objęto ogółem 175 studentów, kobiety i mężczyzn w różnych przedziałach wiekowych. Z wykorzystaniem techniki ankiety wynikającej z metody sondażu diagnostycznego, zaproponowano badanym na skali od 1 do 10 określenie, w jakim stopniu reprezentują 22 kompetencje. Wyniki przedstawia poniższy wykres (rys.1).

Przedstawiony wykres wskazuje, że wśród badanych kompetencji najwyższą wartość osiągnęła kompetencja związana z poczuciem odpowiedzialności – 9,21 na 10 możliwych punktów, najniższą wartość zaznaczono dla kompetencji jaką jest wiedza psychologiczno-pedagogiczna – 7,06 na 10 punktów maksymalnych. Dokonując analizy ilościowej i jakościowej można stwierdzić, iż wiek i płeć ma wpływ na poziom deklarowanych kompetencji nauczycielskich przez studentów.

²¹ B. Kwiatkowska – Kowal, *Kwalifikacje dydaktyczne nauczycieli*, w: *Warunki pracy nauczycieli*, pod red. T. Wilocha, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN 1989, s. 80.

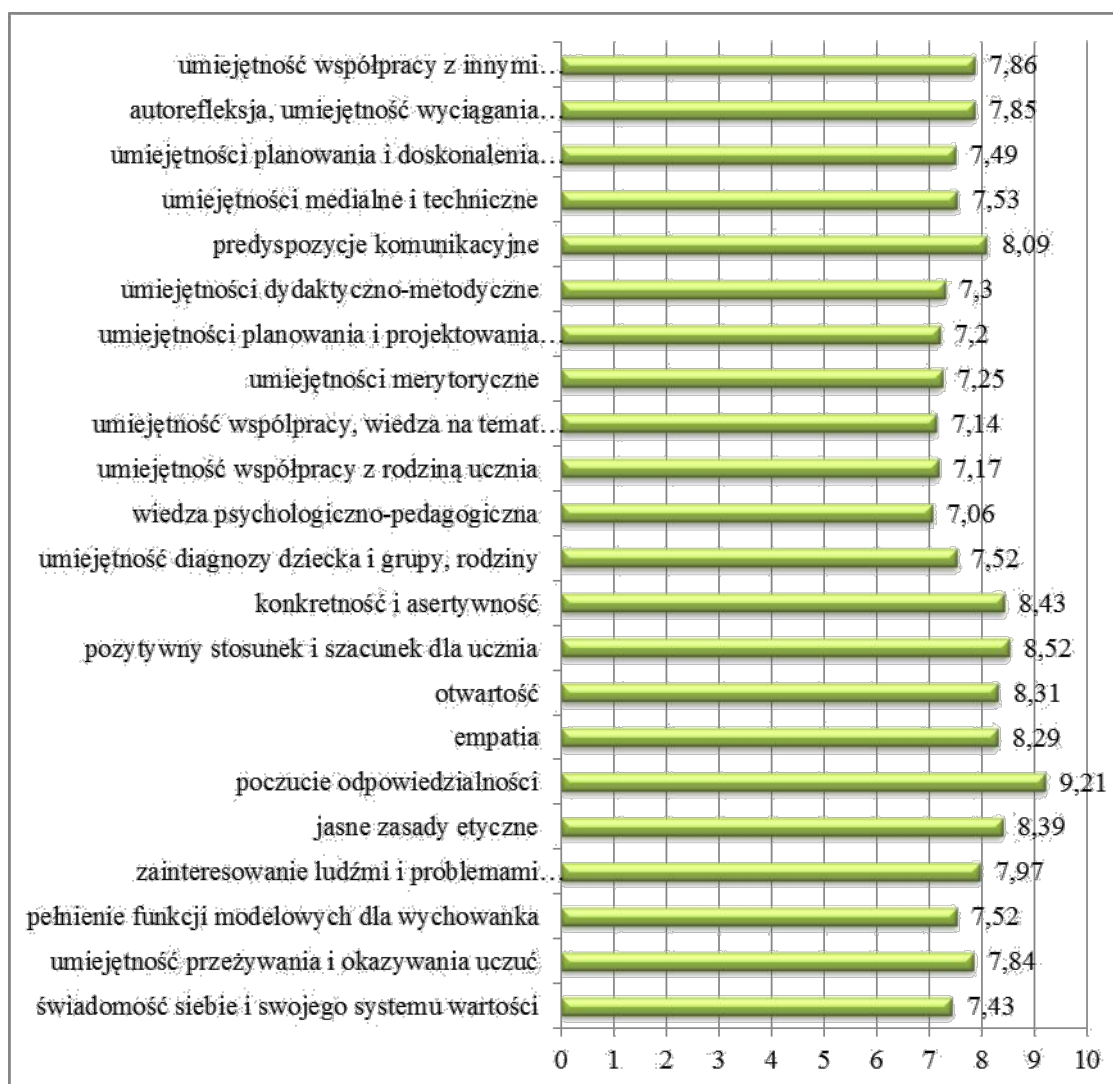
²² W. Strykowski, J. Strykowska, J. Pielachowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, eMPI2, Poznań 2003, s. 23.

²³ Tamże, s. 24-31.

²⁴ A. Sakowicz – Boboryko, *Nauczyciel szkoły ogólnodostępnej wobec zagadnień edukacji integracyjnej*, w: *Rozwój nauczyciela w okresie transformacji*, pod red. W. Prokopiuka, Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 1998, s. 345.

²⁵ M. Czeropska, *Jak rozwijać kompetencje ewaluacyjne nauczyciela?* w: Tamże, s. 337.

²⁶ J. Płyśka, *Kompetencje kulturowe współczesnych nauczycieli*, w: Tamże, s. 364.

Źródło: badania własne

Rys. 1. Poziom kompetencji badanych studentów

Ogólnie wyższe kompetencje deklarowały kobiety niż mężczyźni i osoby starsze wiekiem w większym stopniu miały nasilone wymienione cechy, niż osoby młode. Spośród wszystkich badanych kompetencji największą wartość osiągnęło poczucie odpowiedzialności i to właśnie ta cecha osobista jest motywatorem do podejmowania działań w zakresie nabywania nowych umiejętności. Dotyczy to podejmowania decyzji o samodoskonaleniu, poszukiwaniu nowości, rozwoju własnego na różnych poziomach. Odpowiedzialność za swój rozwój zawsze związana jest z działaniami na rzecz ucznia i szkoły w której się pracuje, a ma to odzwierciedlenie w skuteczności zawodowej. Poczucie skuteczności zawodowej nauczyciela jest oczekiwaniem, iż będzie on zdolny do wpływania na zmiany dokonujące się w uczniu²⁷.

²⁷ Z. B. Gaś, *Doskonalący się nauczyciel*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2001. s. 22.

KOMPETENCJE NAUCZYCIELA-PROFILAKTYKA W EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

Sławomir Śliwa

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska

s.sliwa@poczta.wszia.opole.pl

Kompetencja to szerokie pojęcie, które wyraża umiejętność transferu umiejętności i wiedzy do nowych sytuacji w obrębie sytuacji zawodowej. Obejmuje ono również organizację i planowanie pracy, gotowość do wprowadzenia innowacji i umiejętność radzenia sobie z niecodziennymi zadaniami. Termin ten obejmuje ponadto cechy osobowości niezbędne do efektywnej współpracy z kolegami, menedżerami i klientami ²⁸.

Franz Emanuel Weinert interpretuje termin kompetencje jako mniej lub bardziej wyspecjalizowany system zdolności, umiejętności lub sprawności niezbędnych lub wystarczających do osiągnięcia określonego celu.

Kompetencje to udowodnione zdolności do stosowania w praktyce posiadanych kwalifikacji oraz właściwego i zgodnego z etyką zawodową wykorzystywania cech osobowych i umiejętności nabytych w trakcie praktyki zawodowej ²⁹.

Kompetencje zawodowe to zdolność wykonywania czynności w zawodzie dobrze lub skutecznie, zgodnie ze standardami wymaganymi na stanowisku pracy, wspierana określonymi zakresami umiejętności, wiadomości i cechami psychofizycznymi, jakie powinien posiadać pracownik ³⁰.

W 1998 roku Zespół Przygotowania Pedagogicznego Nauczycieli w Ministerstwie Edukacji Narodowej opracował projekt zestawu standardów kompetencji zawodowych nauczyciela. W tym projekcie zrezygnowano z kompetencji moralnych (co wydaje się co najmniej dyskusyjne), rozszerzono informatyczne o medialne oraz komunikacyjne o interpretacyjne. Kompetencje prakseologiczne przemianowano na pragmatyczne. Poprawiony standard

²⁸ M. Sielatycki, *Kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej*, [w:] *Kształcenie nauczycieli w szkole wyższej, Wybrane zagadnienia*, red. K. Sujak-Lesz, Wrocław 2008, s. 14. ISBN 978-83-7432-450-2.

²⁹ M. Olczak, *Kwalifikacje i kompetencje nauczyciela*, „Edukacja i dialog” 3/2009 materiał dostępny na http://www.eid.edu.pl/archiwum/2009,261/kwiecien,301/klucz_do_oswiaty,305/kwalifikacje_i_kompetencje_nauczyciela,2191.html

³⁰ M. Olczak, *Kwalifikacje i kompetencje nauczyciela*, „Edukacja i dialog” 3/2009 materiał dostępny na http://www.eid.edu.pl/archiwum/2009,261/kwiecien,301/klucz_do_oswiaty,305/kwalifikacje_i_kompetencje_nauczyciela,2191.html

kompetencji przedstawia się więc następująco: interpretacyjno-komunikacyjne, kreatywne, współdziałania, pragmatyczne i informatyczno-medialne.

Z kolei obecne standardy kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela z dnia 17 stycznia 2012 roku zakładają, że po zakończeniu kształcenia absolwent ³¹:

posiada wiedzę psychologiczną i pedagogiczną pozwalającą na rozumienie procesów rozwoju, socjalizacji, wychowania i nauczania – uczenia się;

posiada wiedzę z zakresu dydaktyki i szczegółowej metodyki działalności pedagogicznej, popartą doświadczeniem w jej praktycznym wykorzystywaniu;

posiada umiejętności i kompetencje niezbędne do kompleksowej realizacji dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych zadań szkoły, w tym do samodzielnego przygotowania i dostosowania programu nauczania do potrzeb i możliwości uczniów;

wykazuje umiejętność uczenia się i doskonalenia własnego warsztatu pedagogicznego z wykorzystaniem nowoczesnych środków i metod pozyskiwania, organizowania i przetwarzania informacji i materiałów;

umiejętnie komunikuje się przy użyciu różnych technik, zarówno z osobami będącymi podmiotami działalności pedagogicznej, jak i z innymi osobami współdziałającymi w procesie dydaktyczno-wychowawczym oraz specjalistami wspierającymi ten proces;

charakteryzuje się wrażliwością etyczną, empatią, otwartością, refleksyjnością oraz postawami prospołecznymi i poczuciem odpowiedzialności;

jest praktycznie przygotowany do realizowania zadań zawodowych (dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych) wynikających z roli nauczyciela.

Brak jest tu mowy o jakichkolwiek kompetencjach w zakresie oddziaływań profilaktycznych. Natomiast kompetentny nauczyciel-profilaktyk powinien posiadać wiedzę z zakresu ³²:

podstaw prawnych oddziaływań profilaktycznych;

naukowych podstaw dotyczących teorii wyjaśniających zachowania dzieci, młodzieży i dorosłych;

strategii oddziaływań profilaktycznych;

czynników chroniących i czynników ryzyka;

³¹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz.U. 2012 poz. 131).

³² S. Śliwa, *Profilaktyka pedagogiczna*, Wydawnictwo Instytut Śląski Opole 2015, s. 116.

badań nad zachowaniami ryzykownymi;
substancji psychoaktywnych;
zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży;
pedagogiki zaburzeń zachowania, społecznej; twórczości, kreatywnej,
opiekuńczo-wychowawczej; resocjalizacyjnej;
pedagogiki specjalnej;
psychologii społecznej, rozwojowej i klinicznej;
socjologii dewiacji i kontroli społecznej, socjologii młodzieży,
metodologii badań nauk społecznych;
diagnostyki psychopedagogicznej;
konstruowania programów profilaktycznych;
monitoringu i ewaluacji;
form i metod nauczania oraz pracy z dziećmi i młodzieżą
Powinien także posiadać poniższe umiejętności z zakresu³³:
diagnostyki;
pracy z dziećmi i ich rodzicami;
konstruowania i wdrażania oddziaływań profilaktycznych;
monitorowania i ewaluacji programów oddziaływań profilaktycznych;
podnoszenia kompetencji;
samokształcenia;
motywowania innych;
dawania przykładu;
wywierania pozytywnego wpływu na innych;
budowania autorytetu;
psychospołeczne (m.in. komunikacyjne, radzenie sobie w sytuacjach trudnych, budowanie zespołu, budowanie pozytywnych relacji z innymi, asertywność, współdziałanie, rozwiązywanie problemów, kreatywność, radzenia sobie ze stresem, podejmowanie decyzji, związane z rozpoznawaniem stanów emocjonalnych własnych i innych, empatii).

³³ S. Śliwa, *Profilaktyka pedagogiczna*, Wydawnictwo Instytut Śląski Opole 2015, s. 116.

SECTION 3

MODERN PROBLEMS AND PROSPECTS OF MANAGEMENT AND DEVELOPMENT OF CLINICAL MEDICINE, HEALTH CARE AND PHARMACY

WSPÓŁCZESNE PROBLEMY NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI NARZĄDU RUCHU

Jarosław Czepczarz

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Polska

jczepczarz@tlen.pl

Osoby z niepełnosprawnością narządu ruchu stanowią w Polsce prawie połowę populacji osób niepełnosprawnych. Zatem dysfunkcje narządu ruchu są najczęstszą przyczyną niepełnosprawności w naszym kraju. Większość chorób narządu ruchu występuje na tle przeciążeń fizycznych (zeskoków z wysokości, poślizgnięć, potknięć, złamań kości, zwichnięć i skręceń stawów), a także na tle zmian zwyrodnieniowych spowodowanych wykonywaniem określonej pracy i nadmiernym przeciążeniem. Czynności życiowe, które przyczyniają się do przeciążeń narządu ruchu to: codzienne i długotrwałe utrzymywanie wymuszonej pozycji ciała, utrzymywanie kończyn górnych bez podparcia, pisanie na komputerze itp., a także uprawianie takich sportów jak: tenis, lekkoatletyka, biegi, piłka nożna³⁴.

„Pojęciem osoby niepełnosprawnej ze względu na dysfunkcję narządu ruchu określamy osoby o ograniczonej sprawności kończyn górnych, dolnych, oraz kręgosłupa”³⁵. Uszkodzenia narządów i niepełnosprawność funkcjonalną organizmu powodują pewne konsekwencje w postaci utrudnienia, ograniczenia lub uniemożliwienia wypełniania zadań typowych dla wieku i płci³⁶. Rozpatrując niepełnosprawność narządu ruchu w różnych aspektach przyczyn i klasyfikacji, literatura podaje wiele definicji i określeń. Niektóre terminy są używane zamiennie, co może prowadzić do nieporozumień. Janusz Nowotny

³⁴ Por. T. Gaździk, *Ortopedia i traumatologia*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 2005, s. 180 – 240.

³⁵ *Rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych* – Pełnomocnik Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, Warszawa 2000, s. 45.

³⁶ A. Bujanowska, *Uwarunkowania postaw studentów pedagogiki wobec osób niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Lublin 2009, s.30.

podczas rozpatrywania różnych aspektów niepełnosprawności stawia pytania: Jakie funkcje organizmu zostały uszkodzone przez chorobę? Które formy aktywności życiowej zostały ograniczone? W jakich formach życia społecznego udział został uniemożliwiony (upośledzony)? Podejmując się odpowiedzi na powyższe pytania, należy rozpocząć od podjęcia próby zdefiniowania pojęć: uszkodzenie, ograniczenie i upośledzenie³⁷. Definicje Janusza Nowotnego określają uszkodzenie jako przejściową lub trwałą utratę bądź anomalię psychologiczną, fizjologiczną lub anatomiczną struktury lub funkcji. Z jednej strony jest bezpośrednim skutkiem choroby lub urazu, z drugiej stanowi z kolei przyczynę ograniczeń i upośledzeń. Klasyfikacja uszkodzeń obejmuje 9 ich grup, czyli z uszkodzeniem narządów zmysłowych (osoby niewidome i słabowidzące oraz osoby głuche i słabosłyszące); osoby z niepełnosprawnością fizyczną, czyli z dysfunkcjami motorycznymi (z uszkodzeniem narządów ruchu) i z przewlekłymi schorzeniami narządów wewnętrznych; oraz osobami z niepełnosprawnością psychiczną, czyli z niepełnosprawnością intelektualną i chorobami psychicznymi³⁸. Ograniczenia „wynikają bezpośrednio z zaburzeń oraz uszkodzeń i dotyczą zmniejszenia możliwości wykonywania rozmaitych czynności w taki sposób, lub w takim rozmiarze, jakie uznaje się za normalne”³⁹. Janusz Nowotny przedstawiając klasyfikację ograniczeń, wyróżnił 9 ich grup oraz 7 stopni ciężkości (w skali od 0-6). I tak zero oznacza brak ograniczeń; jeden uciążliwość z wykonywaniem czynności; dwa wykonywanie czynności z pomocą (np. techniczną); trzy wykonywanie czynności z pomocą drugich osób, cztery uzależnienie od drugiej osoby; pięć zależność od drugiej osoby; oraz sześć całkowita niezdolność wykonywania czynności⁴⁰. Upośledzenia, z kolei „są bezpośrednim skutkiem uszkodzeń, zaburzeń i ograniczeń w sferze aktywności społecznej i oznaczają niemożność takiej działalności, jaka jest dla danej osoby normalna”⁴¹. Istnieje więc pewna dysharmonia pomiędzy funkcją, jaką dana osoba pełni w społeczeństwie, a tym, czego oczekuje ona sama, a nawet tym, czego oczekuje społeczność, do której ta osoba przynależy. [...] Klasyfikacja upośledzeń obejmuje 6 grup zadań życiowo ważnych oraz 1 grupę „innych upośledzeń”. Pierwsza grupa obejmuje upośledzenie orientacji – dotyczące przyjmowania sygnałów z otoczenia, ich przyswajania oraz wyrażanie na nie odpowiedzi. Druga grupa to upośledzenia

³⁷ J. Nowotny, *Podstawy fizjoterapii*, Wydawnictwo „Kasper” Kraków 2005. t.1, s.14.

³⁸ Tamże.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ J. Nowotny, *Podstawy...*, dz.cyt., s.15.

⁴¹ Tamże.

związane z niezależnością fizyczną. Wiążą się one z koniecznością korzystania z innych osób. Trzecia grupa związana z zaburzeniami ruchliwości w sensie przemieszczania się. Czwarta dotyczy utrudnień w wykonywaniu zajęć zwykłych (codziennych) dla danej osoby – wykonywania zawodu, zajęć rekreacyjnych (spędzanie wolnego czasu). Piąta grupa obejmuje upośledzenie kontaktów społecznych. Szósta, ostatnia związana jest z upośledzeniem samowystarczalności życiowej, także finansowej⁴².

W literaturze zauważamy, że uszkodzenie narządów i niepełnosprawność funkcjonalna organizmu powodują pewne konsekwencje w postaci utrudnienia, ograniczenia lub uniemożliwienia mu wypełniania zadań typowych dla jego wieku i płci. Przy czym utrudnienie występuje, gdy osoba niepełnosprawna ma możliwość wypełniania zadań życiowych czy zawodowych, lecz ze znacznymi trudnościami. Ograniczenie występuje, gdy ma ona możliwość pełnienia zadań w niepełnym lub ograniczonym zakresie, w związku z czym skazana jest na częściową pomoc innych osób. Uniemożliwienie występuje, gdy osoba jest niezdolna do samodzielnego wypełniania zadań i skazana jest na pomoc, a czasem nawet na opiekę innych osób⁴³. Z kolei Józef Sowa wymienia sześć głównych grup, w których osoba niepełnosprawna może doświadczać utrudnienia, ograniczenia lub uniemożliwienia. Należą do nich: orientacja w otoczeniu, obejmująca również zdobywanie i wymianę informacji oraz zdobywanie wiedzy; czynności życia codziennego; poruszanie się w przestrzeni; praca zawodowa – wykonywanie różnych prac i zawodów; integracja społeczna – aktywny udział w różnych formach życia społecznego oraz ostatnia sfera to niezależność ekonomiczna uwzględniająca możliwość uzyskania środków na własne utrzymanie⁴⁴.

Należy również podkreślić, iż w jednych sferach życia osoba niepełnosprawna może doświadczać jedynie utrudnienia, w innych ograniczenia, a w innych uniemożliwienia. Ponadto u osób z niepełnosprawnością narządu ruchu wyżej wymienione klasyfikacje obejmują różne sfery życia.

Przyczyny niepełnosprawności narządu ruchu w swoich ograniczeniach czy upośledzeniach nie są początkowo widoczne i rozwijają się stopniowo. A ich skutki mogą mieć różną dynamikę. Nasze społeczeństwo nie zwraca uwagi zarówno na ograniczenia okresowe czy nawet na stałe dysfunkcje narządu

⁴² Tamże.

⁴³ B. Szczepankowska, *Projekt ogólnej definicji pojęcia „osoba niepełnosprawna”*. „Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej”, nr 4 (142), s.10-14.

⁴⁴ J. Sowa, F. Wojciechowski, *Rehabilitacja edukacyjna w zarysie*. Ujęcie systemowe. WSZi A, Zamość 2003, s. 45.

ручу. Jesteśmy tak bardzo zapracowani i wpatrzeni w swe cele zawodowe czy życiowe, że całkowicie zapominamy o naszych cielesnych potrzebach. Myślimy, że choroby narządu ruchu występują tylko po wypadkach czy urazach. Nie dopuszczamy do naszych myśli, że niepełnosprawność narządu ruchu może dotyczyć nas samych, a podstawową i najczęstszą jej przyczyną jest po prostu przesilenie narządu ruchu. Z czasem, gdy zaczyna boleć kręgosłup czy stawy kolanowe zaczynamy się zastanawiać, jaka jest przyczyna bólu i ograniczeń. Zauważamy, iż stopniowo zaczyna pogarszać się nasza jakość życia. Nie jesteśmy już w stanie wytrzymać długotrwałego stania czy siedzenia. Czas czytania książek czy pisanie na komputerze też zaczyna być czynnością uciążliwą, której towarzyszy ból. Czy dochodzi wtedy do nas, że stopniowo zaczyna się rozwijać niepełnosprawność narządu ruchu? W większości przypadków, niestety nie.

Literatura

1. Bujanowska A., *Uwarunkowania postaw studentów pedagogiki wobec osób niepełnosprawnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Lublin 2009.
2. Gaździk T., *Ortopedia i traumatologia*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 2005.
3. Nowotny J., *Podstawy fizjoterapii*, Wydawnictwo „Kasper” Kraków 2005. t.1.
4. *Rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych* – Pełnomocnik Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, Warszawa 2000.
5. Sowa J, Wojciechowski F., *Rehabilitacja edukacyjna w zarysie*. Ujęcie systemowe. WSZiA, Zamość 2003.
6. Szczepankowska B., *Projekt ogólnej definicji pojęcia „osoba niepełnosprawna”*. „Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej”, nr 4 (142).

ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Кравченко Л. М., Кравченко Н. В.

*Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна
intel2@berdyansk.net.ua*

В наш час проблема здоров'я людини розглядається як глобальна, вирішення якої обумовлює факт подальшого існування людства як біологічного виду на планеті Земля. До початку ХХ століття умови існування людства формувала природа, і саме до цих умов організм людини і пристосувався біологічно впродовж попереднього еволюційного

періоду. Але саме людська діяльність призвела до істотних негативних змін умов життя. За даними медичної статистики, підвищення показників захворюваності і смертності спостерігається саме з другої половини ХХ століття, і деякі вчені пов'язують це з тим, що негативні процеси набули планетарного розмаху [1].

Сьогодні здоров'я розглядають як філософську, соціальну, економічну, біологічну, медичну категорії, як об'єкт споживання, вкладу капіталу, індивідуальну й суспільну цінність, явище системного характеру, що постійно взаємодіє з навколишнім середовищем. Стан системи охорони здоров'я обумовлює лише близько 10 % всього комплексу впливів. Решта припадає на екологію (близько 20 %), спадковість (близько 20 %) і найбільше – на умови і спосіб життя (близько 50 %) [4].

Впровадження в Україні Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі (СОЗ) підвищує науковий інтерес до небезпек, пов'язаних із застосуванням хімічних речовин, віднесених до списку СОЗ (пестициди, діоксини та поліхлордифеніли), а також до розробки плану дій, спрямованих на їх скорочення або ліквідацію [3].

Погіршення екологічного стану довкілля відбувається не тільки внаслідок розвитку промисловості, а й під впливом екологічно необґрунтованої індустріалізації аграрного виробництва, яка проявляється у збільшенні використання добрив, отрутохімікатів, концентрації відходів тваринницьких комплексів, переробних підприємств, що ускладнюється відсутністю очисних споруд на селі. Визнаючи високу екологічну ефективність хімічних засобів захисту врожаю, необхідно враховувати, що застосування пестицидів пов'язане з потенціальною загрозою. Циркуляція токсичних речовин в атмосфері, воді, ґрунті, трофічних ланках ланцюга живлення призводить до постійного забруднення біосфери залишковими кількостями пестицидів та продуктів їх трансформації. Більш чи менш токсичні для біоти пестициди мають різну стійкість у навколишньому середовищі, спрямованість дії, включаючись у великі чи малі біохімічні цикли, мігруючи за елементами ландшафту та трофічним ланцюгом. І хоча застосування цих засобів спрямоване проти шкідників, бур'янів, хвороб рослин та тварин, „ураженою” в кінцевому рахунку є людська популяція, як вища ланка трофічного ланцюга, якщо між обробкою рослин та збиранням врожаїв не дотримано певного терміну, або коли пестициди застосовують у надто високій концентрації.

Діоксини попадають у навколишнє середовище з відходами ряду технологій, де використовується хлор. Так для знезараження та окислення поверхневих вод, які використовують для централізованого питного водопостачання, вже понад 100 років провадять їх хлорування. На цей час завдяки застосуванню сучасних методів дослідження у хлорованій питній воді виявляють понад 300 летких та нелетких токсичних хлорорганічних сполук (ХОС) [2]. Результати зазначених досліджень спонукали уряди більшості країн світу ввести жорсткі нормативи вмісту хлорорганічних сполук у питній воді, провадити дослідження з пошуку технологій обробки питної води, альтернативних хлоруванню. Встановлено залежність утворення ХОС від якості води у зоні водозабору, зокрема від вмісту низькомолекулярних органічних сполук.

Основними джерелами викидів діоксиноподібних сполук у атмосферу є сміттєспалювальні заводи (69%), підприємства чорної та кольорової металургії (18%), що обумовлюється їх технологічними особливостями.

Ступень токсичності СОЗ визначається ступенем леткості, проникнення крізь шкіру, здатністю до накопичення в організмі, ступенем і швидкістю знешкодження і виділення з організму. СОЗ є отрутою мутагенної, канцерогенної, тератогенної та ембріотоксичної дії. Клінічна картина хронічної інтоксикації проявляється розвитком функціональних порушень нервової системи за типом токсичної неврастенії, поєднаної з явищами вегетосудинної дистонії, бронхіальної астми, алергічних фарингітів. Простежується чітка кореляція між захворюваністю на рак та умовами життя населення різних географічних зон та районів [2].

З огляду на це гарантування екологічної безпеки населення вимагає відновлення якості довкілля та його ресурсів, упровадження в практику дієвого державного та громадського контролю за дотриманням природоохоронного законодавства, а також екологічної у відповідності з міжнародними вимогами освіти громадян, і особливо молоді, здатних вирішувати екологічні та соціально-економічні проблеми на основі наукових знань, здорового глузду та загальнолюдського досвіду.

Література

1. Губернский Ю.Д., Новиков С.М., Калинина Н.В. Оценка риска воздействия на здоровье населения химических веществ, загрязняющих воздух жилой среды // Гигиена и санитария. 2002. – №6. – С.27-30

2. Красовский Г.Н., Егорова Н.А. Критерии опасности галогенсодержащих веществ, образующихся при хлорировании воды // Токсикологический вестник. – 2002. -№3. – С.12-17.

3. Кравченко Л.М., Гаценко О.Ю. Стійкі органічні забруднювачі у довкіллі та екологічна безпека людини: Зб. доп. XXII Всеукр. наук. конф. “Охорона навкол. серед. та рац. викор. природ. ресурсів” 17-19 квітня 2012 р. Донецьк, ДонНТУ – С.31-32.

4. Wolfers Justin. The Economics of Happiness, Part 4 // The New York Times. – 2008. – April 22. <http://www1.eur.nl/fsw/happiness/> World Database of Happiness.

CURRENT TRENDS IN PATENTING OF NANOPHARMACEUTICAL INNOVATIONS

Litvinova E. V., Posylkina O. V.

National pharmaceutical university, Kharkiv, Ukraine

hlitvinova@mail.ru

Introduction: in today's economy, innovation plays a significant role: create competitive products that have a high-tech and innovation; lead to lower production costs, to an influx of investment, to improve the image of the manufacturer's new products and the opening of new markets, including foreign ones. There are following promising research areas of nanopharmaceutical innovation: nanoparticles as drugs, nanoparticles as containers for targeted drug delivery to the target cells, and others.

Purpose: to analyze the current state of the patent situation, trends and developments on the application of nanotechnology in the pharmaceutical field.

Methods: studies were conducted using a database on the Internet: Ukrainian patent office, patent office of the Russian Federation, the European patent office, the US patent office, the Food and drug administration, European Medicines Agency (EMA), State enterprise “The State Expert Center” of the Ministry of Health of Ukraine. It was used retrospectively, logical and systematic and analytical methods.

Results: it was established that significant number of nanopharmaceutical products have been registered at the global pharmaceutical market. Patent research to point to active patenting nanoparticles of pharmacologically active substances and their production technologies, medicines in the form of nanocarriers. The data indicates potential and demand nanopharmaceutical products in the global pharmaceutical market. It should be noted that nanotechnology is used in the drug development of most pharmaceutical groups.

Thus, among the analyzed patents and applications there are drugs for treatment alimentary tract and metabolism, including anti-diabetic drugs; drugs affecting blood system and haemopoiesis, cardiovascular system, including lipid lowering agents; dermatological, antimicrobial, antineoplastic and immunomodulating agents; drugs affecting the musculoskeletal system. These drugs help to more effective therapy, prolonging the action, prolonged circulation in the blood, targeted delivery to the target organ, safety.

Medicinal products based on nanotechnology are expensive drugs. However, these costs are justified in medical practice, especially in the treatment of diseases such as tuberculosis, AIDS, cancers, prolonging the life of patients and improving their quality of life. Thus, the benefits of nanoliposome anticancer drugs include the possibility of targeting chemotherapeutic substances in the tumor and foci of inflammation, as well as reducing the toxicity of drugs, to increase their safety.

It should be noted major foreign pharmaceutical corporations (Pfizer, GlaxoSmithkline, Merck & Co, AstraZeneca, Squibb Bristol Myers, Hoffmann La Roche etc) have patented innovations in nanotechnology.

Data classification has revealed that, despite the opportunities of the introduction of pharmaceutical innovation, in modern science there is a problem of risk assessment of nanoparticles in relation to man and the environment. There is some difficulty in identifying the degree of toxicity of nanodrugs. A significant problem is also failure detection methods and quantifying nanoparticles in the environment, food. There is uncertainty about the risks of many products nanomedicine, concerns about the adequacy of regulatory pharmacovigilance, uncertainty about the potential health risks.

Experience of pharmaceutical companies have engaged in the commercialization of nanotechnology shows that along the way there are also many obstacles: a long period of launch to market, high technology risks in uncertain benefits at the start of work, the high cost of development and deployment of nanotechnology, the complexity of scaling of laboratory results, the complexity of the legal protection and intellectual property protection (detection of an infringement of the nanotechnology requires expensive research methods). In addition, for applied research is necessary to involve specialists from different disciplines and possess knowledge at different levels of scale (nano, micro and macro). It should be noted the international experience on the implementation of collaboration funded by various sources, thereby reducing the risk to the individual investor.

The complexity of the legal protection of intellectual property leads to the use of the following recommendations: identifying the maximum number of direct effects and additional technical features of nano-objects due to the diversity of their properties; combined “nano features” with features of traditional technology to produce new positive qualities due to their interaction; concealment of know-how by bringing extended range operation of processes. In some cases, especially when there are doubts about the grant of a patent, it is advisable to postpone substantive prosecution. Because scientists can be opened new properties of nano-objects: nanoemulsions, fullerenes, nanotubes, etc. and this will increase the likelihood of acquisition of patent.

Conclusion: thus, the studies indicate the prospects and feasibility of using nanotechnology in the field of pharmacy in the development of drugs in the form of nanoparticles, as well as the nanocontainers with high pharmacological activity, bioavailability and safety. In developing nanopreparations there are certain difficulties associated with the duration of the period of launch to market, technological risks, problems in detecting toxicity, and methods for the quantitative determination of insufficiency of nanoparticles in the environment and others. However, there is no doubt that the success of the creation, production and use such drugs is the presence of an effective system of patent protection.

АНАЛИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ САМООЦЕНКИ ЗДОРОВЬЯ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

Высоцкая Е. В.¹, Колесникова Е. В.², Замятин П. Н.³, Дубровина Н. А.⁴

*¹ Харьковский национальный университет радиоэлектроники, г. Харьков,
Украина*

*² ГУ «Национальный институт терапии им. Л. Т. Малой НАМН Украины»,
г. Харьков, Украина*

³ Харьковский национальный медицинский университет, Украина

⁴ Экономический университет в Братиславе, Словакия

¹ evisotska@mail.ru, ² info@therapy.gov.ua, ³ zamyatinp@mail.ru,

⁴ nadija@mail.ru

Самооценка здоровья – надежный и объективный критерий для оценки субъективных и объективных показателей здоровья людей. [1].

Неоспоримым преимуществом самооценки здоровья является возможность крупномасштабных обследований [2, 3]. Большинство предыдущих исследований показали, что самооценка здоровья, имеет высокую надежность, достоверность и позволяет прогнозировать различные заболевания и состояния человека, является предпосылкой к выявлению поведенческих и психосоциальных факторов риска в зависимости от социально-экономического статуса респондентов и факторов окружающей среды [4]. Изучение самооценки здоровья позволяет определить особенности в зависимости от региональной инфраструктуры и разработать рекомендации по здоровому образу жизни в соответствии с возрастной, гендерной и социальной принадлежностью респондента, что в свою очередь позволяет снизить показатели заболеваемости и смертности по наиболее распространенным заболеваниям

Большинство исследований самооценки здоровья рассматривались в отдельных возрастных группах. Известны работы по изучению самооценки здоровья у пожилых лиц, которые позволили выявить основополагающие факторы, влияющие на оценивание здоровья этой возрастной группы [5-7]. Для изучения самооценки здоровья у детей школьного возраста было проведено международное исследование "Здоровье и поведение у детей школьного возраста" [8, 9]. Очень важное значение для развития самооценки здоровья имеет исследование [10], в котором было проведено сравнение факторов состояния здоровья студентов вузов в трех европейских странах: Германии, Болгарии и Польше. Проводилось выборочное анкетирование самооценки состояния здоровья студентов и в Украине, в частности, для студентов некоторых вузов Харьковской области. В тоже время мало изученным остается вопрос самооценки здоровья среди работоспособных групп в различных популяциях.

Имеющиеся на сегодняшний день немногочисленные исследования по самооценке здоровья не дают целостного представления о том, как оценивает свое здоровье население различных стран в соответствии с возрастной, гендерной и социальной принадлежностью респондентов. Это обусловлено отсутствием единой методологии в оценке изучаемых показателей, а также используемых критериев оценки показателей (шкал, мер и т.п.). Несмотря на наличие единичных хорошо спланированных исследований, не достаточно полно представлены международные сопоставления, которые позволили бы прояснить нерешенные вопросы, в т.ч. и различия в результатах уже проведенных исследований. Ряд

исследований не обнаружили существенных гендерных различий при самооценке здоровья, в противовес этому другие – выявили существенные различия при анализе самооценки здоровья мужчин и женщин. Таким образом, существуют как гендерные противоречия в исследованиях, так и различия в социальных группах населения, касающиеся самооценки здоровья.

Многие из проведенных исследований по самооценке здоровья проводились с использованием автоматизированных компьютерных систем. Например, известна компьютерная система «СОПР-мониторинг», которая автоматизирует набор тестовых методик самооценки для целей оперативного контроля психической работоспособности, а также накопления и отсроченного анализа данных. Помимо анкетных данных, в базу данных заносятся сведения о профессиональном и спортивном опыте обследуемых, который может иметь значимую связь с особенностями психической работоспособности вследствие специфического отбора и тренировки отдельных профессиональных навыков. Также известна автоматизированная система мониторинга здоровья учащихся, которая предназначена для решения следующих задач: сбор анкетных данных о состоянии здоровья учащихся, хранение данных в реляционной базе данных, обработка данных, представление результатов обработки специалистам. Компьютеризированная система оценки уровня здоровья «САМС» предназначена для определения функциональных резервов организма, выраженности рисков развития заболеваний, а также для разработки индивидуальных дифференцированных программ профилактики заболеваний и оздоровления организма. Система позволяет отобразить результаты обследования в «Карте здоровья», провести в автоматизированном варианте расчет интегрального показателя уровня здоровья, хранить результаты обследования в базе данных, проводить мониторинг адаптационных и функциональных резервов организма. Однако, ни одна из известных систем не позволяет проводить международный сравнительный анализ показателей заболеваемости и смертности по основным нозологиям, что необходимо для своевременной первичной профилактики наиболее распространенных хронических неинфекционных заболеваний, а их базы данных не предусматривают хранение такой информации. С учетом указанных особенностей и недостатков предыдущих систем для самооценки состояния здоровья нами была разработана анкета, позволяющая проводить более комплексные

исследования, с учетом влияния различных социально-экономических, демографических, поведенческих и физиологических факторов на показатели самооценки состояния здоровья респондентов в Украине.

Литература

1. Idler EL, Benyamini Y: Self-rated health and mortality: a review of twenty-seven community studies. *J Health Soc Behav* 1997, 38(1):21-37.
2. Krause NM, Jay GM: What do global self-rated health items measure? *Med Care* 1994, 32(9):930-942.
3. Mechanic D, Hansell S: Adolescent competence, psychological well-being, and self-assessed physical health. *J Health Soc Behav* 1987, 28(4):364-374.
4. Lundberg O, Manderbacka K: Assessing reliability of a measure of self-rated health. *Scand J Soc Med* 1996, 24(3):218-224.
5. Fylkesnes K, Forde OH: Determinants and dimensions involved in self-evaluation of health. *Soc Sci Med* 1992, 35(3):271-279.
6. Shields M, Shooshtari S: Determinants of self-perceived health. *Health Rep* 2001, 13(1):35-52.
7. Johnson RJ, Wolinsky FD: The structure of health status among older adults: disease, disability, functional limitation, and perceived health. *J Health Soc Behav* 1993, 34(2): 105-121.
8. Torsheim T, Currie C, Boyce W, Samdal O: Country material distribution and adolescents' perceived health: multilevel study of adolescents in 27 countries. *J Epidemiol Community Health* 2006, 60(2):156-161.
9. Torsheim T, Ravens-Sieberer U, Hetland J, Valimaa R, Danielson M, Overpeck M: Cross-national variation of gender differences in adolescent subjective health in Europe and North America. *Soc Sci Med* 2006, 62(4):815-827.
10. Rafael T Mikolajczyk, Patrick Brzoska, Claudia Maier, Veronika Ottova, Sabine Meier, Urszula Dudziak, Snezhana Ilieva and Walid El Ansari. Factors associated with self-rated health status in university students: a cross-sectional study in three European countries <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/8/215>.

NOTES

